

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Roman Sulánský

**Trest obecně prospěšných prací a trest domácího vězení,
jejich výkon a kontrola**

Diplomová práce

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Trest obecně prospěšných prací a trest domácího vězení, jejich výkon a kontrola* vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Hrádku u Rokycan dne 20. června 2015

.....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucí mé diplomové práce, JUDr. Lence Konrádové za čas, jenž mi věnoval a za podněty, odborné připomínky a cenné rady, které mi při vypracování této práce byly velice nápomocny.

Rovněž děkuji vedoucímu střediska Probační a mediační služby v Olomouci, Mgr. Jirímu Zatloukalovi, za konzultaci k trestu domácího vězení a Mgr. Haně Musialkové za konzultaci k trestu obecně prospěšných prací.

Obsah

Seznam zkratk	6
Úvod	7
1 Pojem a účel trestu	9
1.1 Pojem trestu	9
1.2 Smysl a účel trestu	11
1.2.1 Absolutní teorie	11
1.2.2 Relativní teorie	11
1.2.3 Smíšená teorie	12
1.2.4 Účel a smysl trestu v českém TP	12
2 Koncept restorativní justice	14
2.1 Pojem restorativní justice	14
2.2 Pilíře restorativní justice	16
2.3 Historie konceptu restorativní justice	17
3 Alternativní opatření	21
3.1 Pojem, účel a pozitiva alternativních opatření	21
3.2 Alternativní opatření v mezinárodním kontextu	22
3.3 Kategorizace alternativních opatření	23
3.3.1 Alternativní tresty	23
3.3.2 Alternativy k potrestání	24
3.3.3 Odklony v trestním řízení	25
3.3.4 Výchovná opatření jako kategorie sui generis	26
3.3.5 Mediace	26
4 Trest obecně prospěšných prací	28
4.1 Obecná charakteristika OPP	28
4.2 Historie trestu OPP	29
4.3 OPP a základní lidská práce	30
4.4 Hmotněprávní úprava trestu OPP	31
4.4.1 Okruh TČ, za které lze trest OPP uložit	31
4.4.2 Činnosti vykonávané v rámci trestu OPP	32
4.4.3 Výměra trestu OPP	34
4.4.4 Stanovisko pachatele a jeho zdravotní způsobilost	36
4.4.5 Přeměna trestu OPP	38

4.4.6	Ponechání trestu OPP v platnosti a zahlazení odsouzení.....	40
4.5	Procesněprávní úprava trestu OPP.....	40
4.5.1	Postup soudu před rozhodnutím o trestu OPP.....	40
4.5.2	Nařízení výkonu trestu a projednání podmínek trestu.....	41
4.5.3	Kontrola výkonu trestu OPP.....	43
4.5.4	Odklad, přerušení a upuštění od výkonu trestu OPP.....	43
4.6	Statistické údaje trestu OPP.....	44
5	Trest domácího vězení.....	46
5.1	Obecná charakteristika trestu DV.....	46
5.2	Historie trestu DV.....	47
5.3	Hmotněprávní úprava trestu DV.....	47
5.3.1	Okruh TČ, za které lze trest DV uložit.....	47
5.3.2	Podmínky uložení trestu DV.....	48
5.3.3	Výměra trestu DV.....	49
5.3.4	Obsah trestu DV.....	50
5.3.5	Přeměna trestu DV.....	51
5.4	Procesněprávní úprava trestu DV.....	52
5.4.1	Postup soudu před rozhodnutím o trestu DV.....	52
5.4.2	Nařízení výkonu trestu DV.....	53
5.4.3	Kontrola výkonu trestu DV.....	54
5.5	Statistické údaje o trestu DV.....	57
Závěr	59
Použitá literatura	62
Shrnutí	68
Seznam klíčových slov	69
Přílohy	70

Seznam zkratk

OPP	obecně prospěšné práce
Sb.	Sbírka zákonů České republiky
TOS	trest odnětí svobody
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
DV	trest domácího vězení
LPZS	Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady dne 16. 2. 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1993 Sb.), ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
TP	trestní právo

Úvod

Ve své diplomové práci, která se jmenuje „*Trest obecně prospěšných prací a trest domácího vězení, jejich výkon a kontrola*“ se hodlám zabývat, těmito dvěma tresty.

Tyto dva tresty jsem si vybral z toho důvodu, že se jedná o dva alternativní tresty, které mají sloužit jako adekvátní náhrada za nepodmíněný trest odnětí svobody. Dále také proto, že je do nich vkládána velká naděje ze strany odborníků, kteří doufají, že tyto tresty pomohou překonat tzv. „krizi trestu odnětí svobody“, která je již nějakou dobou aktuální napříč Evropou. Do těchto trestů je vkládána velká naděje, neboť mají pomoci „vyprázdnit“ věznice, ušetřit nemalé veřejné prostředky a také posloužit lépe při resocializaci pachatelů trestných činů a tím dopomoci snížit kriminalitu. Jedná se tedy o problematiku aktuální. Zajímavé se mi také zdá porovnání obou trestů z hlediska délky jejich uzákonění v českém právním řádu. Trest obecně prospěšných prací je součástí českého právního řádu již 19 let. Lze tedy říci, že se jedná o trest již ustálený, který si prošel různými novelizacemi, které měli za cíl reagovat na problémy, které se vynořili při aplikaci tohoto trestu v praxi. Jak se ale přesvědčíme na následujících stránkách, i přes tyto novelizace není ukládání a výkon tohoto trestu bezproblémový a i nadále můžeme nalézt spoustu problematických bodů souvisejících s tímto trestem.

Naproti tomu zde máme druhý alternativní trest, trest domácího vězení, který je v našem právním řádu teprve necelých pět let. Lze tedy říci, že se jedná o mladšího „bratříčka“ trestu obecně prospěšných prací. S tímto také souvisí celá řada problematických bodů tohoto trestu, které se po celou dobu jeho uzákonění v našem právním řádu objevují. Tyto problémy jsou ještě více umocněny neschopností českých politických elit vybrat vyhovující elektronický systém kontroly, který by dopomohl k efektivnímu využití tohoto trestu.

Vzhledem k výše uvedenému si proto stanovuji za svůj cíl, ve své diplomové práci provést podrobný rozbor obou sankcí, při čemž se budu soustředit pouze na úpravu těchto trestů ve vztahu k dospělým pachatelům. Pokusím se provést rozbor právní úpravy, která je aktuální v době psaní této diplomové práce, ale krom toho také rozeberu jednotlivé fáze výkonu těchto trestů a průběh jejich kontroly. K lepšímu pochopení problematiky obou trestů provedu porovnání dnešní právní úpravy s úpravami předešlými a v některých případech i úpravami zahraničními. Pokusím se upozornit na problémy u těchto trestů, které i přes různé novelizace zůstávají. A v návaznosti na to se pokusím navrhnout možná řešení těchto problémů *de lege ferenda*. V neposlední řadě svou práci obohatím o statistické údaje, které se

pokusím interpretovat.

Má práce, bude rozdělena do pěti kapitol. V kapitole první se pokusím přiblížit pojem trestu a účel trestu. A to jak v obecné rovině, tak i v rámci české úpravy. Čtenáři dále přiblížím různé pohledy na trest, které se v rámci dějin objevily. V kapitole číslo dvě se budu zabírat pojmem restorativní justice, který je v posledních letech čím dál více skloňován a stavěn oproti retributivní justici. V této kapitole definuji pojem restorativní justice, popíši její historii a seznámím čtenáře se základními pilíři tohoto konceptu. V třetí kapitole se budu zabírat alternativními opatřeními s tím, že se pokusím vysvětlit tento pojem, poukázat na jeho kladné stránky a účel. Poté seznámím čtenáře s kategorizací alternativních opatření v českém právním řádu. V kapitolách čtyři a pět provedu rozbor aktuální právní úpravy, kterou porovnáím s úpravami předešlými a v některých bodech s úpravami zahraničními. Pokusím se upozornit na problematické body těchto trestů s tím, že se pokusím navrhnout možnou úpravu *de lege ferenda*. Svůj výklad dále podpořím statistickými údaji o těchto trestech.

Mezi metody, které při psaní diplomové práce využiji, bude patřit metoda popisná, analytická a komparativní. Pro získání potřebných informací využiji především řadu odborných článků, monografií, právních předpisů a také se pokusím nalézt relevantní judikaturu a informace na internetu. Při zpracování své diplomové práce použiji nejen aktuální právní předpisy, ale i předpisy již neúčinné a to z důvodu porovnání vývoje těchto trestů. Z důvodu získání informací z praxe jsem také podstoupil rozhovor s panem Mgr. Jiřím Zatloukalem a paní Mgr. Hanou Musialkovou z PMS v Olomouci, kteří byli ochotni mi věnovat svůj čas a podělit se o své zkušenosti z praxe. Informace získané od těchto pracovníků PMS v Olomouci poslouží pro lepší pochopení a konkretizaci problémů daných trestů a k navrhnutí možné úpravy *de lege ferenda*.

1 Pojem a účel trestu

Na začátku své diplomové práce bych chtěl definovat pojem trest a jeho účel, neboť se jedná o pojmy, které jsou důležité pro pochopení podstaty alternativních trestů.

1.1 Pojem trestu

Trestem v rámci trestního práva (dále TP) lze chápat právní následek za určité protiprávní jednání, který smí být uložen jen na základě zákona.¹ Zásada ukládání trestu na základě zákona známa jako *nulla poena sine lege* je zakotvena v LZPS v čl. 39. Z tohoto článku vyplývá, že jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem (dále TČ) a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku lze za jeho spáchání uložit.² Zákonem dle čl. 39 LZPS je trestní zákoník (dále TZ), který výše zmíněnou zásadu upravuje v ustanovení § 12 odst. 1. V tomto paragrafu je mimo jiné zmíněn pojem trestní zákon nikoliv TZ. Je tomu tak učiněno z toho důvodu, aby i jiné zákony z oblasti TP mohly vymezovat TČ a sankce za ně.³

České TP rozeznává dva druhy trestně právních sankcí, jedná se dle ustanovení § 36 TZ o tresty a ochranná opatření. Ochranná opatření jsou taxativně vyjmenována v ustanovení § 98 odst. 1 TZ. Jedná se o opatření, jejichž hlavním smyslem je prevence a náprava pachatele nebo osoby trestně neodpovědné. Způsobení újmy pachateli, je zde vedlejším účinkem. Ochranné opatření může být uloženo samostatně nebo společně s trestem uvedeným v § 52 TZ, nebo se mohou vzájemně nahrazovat.⁴

Taxativní výčet trestů je uveden v ustanovení § 52 TZ.⁵ V českém TP lze trest chápat jako prostředek státního donucení, který slouží k ochraně zájmů chráněných TZ, ochraně společnosti před TČ a jejich pachateli, jež smí výlučně uložit soudy v trestním řízení (dále TR) a to jen pachateli TČ.⁶ Princip, že trest smí výlučně ukládat jen soudy, vyplývá z čl. 90 Ústavy⁷ a z čl. 40 odst. 1 LZPS.⁸ Tento trest pachatel chápe jako újmu na své svobodě, nebo na svých majetkových či jiných právech, což je hlavním znakem trestu. Trest musí postihovat výhradně pachatele TČ (zásada *personalitatis* trestu) a neměl by se jinak dotýkat jiných osob. Toto nelze vždy splnit, neboť např. výkon trestu odnětí svobody (TOS) se přímo dotýká i osob odsouzenému blízkých, které tak trest, který je primárně určen odsouzenému, vnímají negativně. Tyto důsledky jsou následně mírněny např. možností kontaktu odsouzeného

¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 387.

² Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, jak vyplývá ze změny provedené ústavním zákonem č. 162/1998 Sb.

³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ Tamtéž.

⁵ Tamtéž.

⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné...*, s. 389.

⁷ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů.

⁸ Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod.

s osobami blízkými nebo odkladem a přerušением výkonu TOS.⁹

Trest, který je odsouzenému ukládán, musí být přiměřený, nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. Tento požadavek je zakotven v čl. 7 odst. 2 LZPS.¹⁰ Na tento požadavek z LZPS reaguje i TZ, který v ustanovení § 37 odst. 2 zakazuje ukládání krutých a nepřiměřených trestních sankcí a dále uvádí, že výkonem trestní sankce nesmí být ponížena lidská důstojnost.¹¹ Zákaz mučení a jiného nelidského zacházení má své zakotvení také v mezinárodních dokumentech. Jedná se například o Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhl. č. 120/1976 Sb.) upravující tento zákaz ve svém čl. 7¹² či Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (vyhl. č. 143/1988 Sb.).¹³

Je nutné podotknout, že trestněprávní sankce (trest a ochranné opatření) lze uložit jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Tento princip zvaný zásada subsidiarity trestní represe vyplývá z ustanovení § 12 odst. 2 TZ, který reaguje na požadavek, aby trestněprávní sankce byly řešeny „ultima ratio“.¹⁴

Vladimír Solnař nahlíží na trestněprávní sankce (tresty a ochranná opatření) jako na součást sociální kontroly, jež hrají významnou roli při udržování a vytváření sociálního pořádku uvnitř společnosti.¹⁵ Sociální kontrola je definována jako prostředky společnosti, jimiž se společnost snaží působit na chování lidí tak, aby jednání jedinců bylo v souladu se společensky žádoucím chováním. Sociální kontrola především reaguje na odlišné sociální chování, které je ve společnosti nežádoucí. Tímto způsobem se společnost snaží překonávat protiklady a konflikty ve společnosti. Sociální kontrola se skládá z neformálních institucí – rodiny, školy, atd. a z formálních institucí – soudy, policie.¹⁶ V. Solnař poukazuje na to, že trestněprávní sankce nejsou jedinou součástí sociální kontroly a že jsou pouze částí, která je sice specifická, ale působí vzájemně, nikoliv izolovaně, od ostatních institucí sociální kontroly. Dle jeho názorů hraje významnou roli společenské zavržení spáchaného činu, za

⁹ SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, s. 5 – 12 část třetí.

¹⁰ Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod.

¹¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹² Vyhláška č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

¹³ Vyhláška č. 143/1988 Sb., o Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

¹⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 4. Vydání. Praha: Leges, 2013, s. 26- 29.

¹⁵ SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém českého...*, s. 5- 12 část třetí.

¹⁶ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 220 – 228.

který je trest ukládán. V případě, že k tomuto zavržení nedochází, trestněprávní sankce ztrácí v tu chvíli smysl a účel.¹⁷

1.2 Smysl a účel trestu

Otázkou smyslu a účelu trestu se již odedávna zabývalo mnoho věhlasných právníků, filozofů, teologů a jiných učenců. Na základě jejich zájmu docházelo postupem času k utváření jednotlivých teorií, které se snažily definovat a co nejlépe vystihnout podstatu účelu trestu. Na konec se z těchto teorií vykrystalizovaly dvě základní koncepce. Jedná se o teorii absolutní, která je reprezentována teorií odplaty a relativní teorii, jež je prezentována např. teorií prevence. K těmto dvěma základním koncepcím se postupem času přidala tzv. smíšená teorie, která se snaží skloubit obě výše zmíněné koncepce dohromady.¹⁸

1.2.1 Absolutní teorie

Absolutní teorii, někdy též nazývanou teorií taliační, lze vystihnout latinskou větou „punitur, quia peccatum est - trestá se, protože bylo spácháno zlo“. Trest je v této koncepci chápán jako odplata za TČ. Poukazuje se na to, že pachatel se dobrovolně a vědomě rozhodl spáchat TČ a tímto přistupuje na to, že bude za tento TČ potrestán. Trest má účel sám o sobě a tím je vyhovění požadavku absolutní spravedlnosti. Klade se důraz na to, aby trest ukládaný pachateli byl úměrný spáchanému TČ. „Trest by měl obsahovat tolik utrpení, bolesti, ztráty, kolik jí bylo způsobeno TČ“.¹⁹ Aristoteles chápe trest jako nutnost potřebnou k narovnání bezpráví a odplatu chápe jako prostředek k obnovení spravedlnosti. Mezi absolutní teorie bývají zařazovány teorie teologické, jež chápou trest jako projev boží vůle. Dále teorie idealistických filosofů jakými byli např. Kant a Hegel.²⁰

1.2.2 Relativní teorie

Relativní teorie naproti tomu spatřují účel trestu v jakési ochraně společnosti před trestnými činy. Trest má pomoci předcházet dalšímu páčání TČ a jeho pomocí má dojít k nápravě pachatele. Tyto teorie nechápou trest jako odplatu. Relativní teorie nachází svůj základ v humanistickém myšlení osvícenství.²¹

Mezi hlavní představitele patří německý kriminalista P. J. Anselm von Feuerbach. Ten ve své teorii psychologického donucení rozlišuje generální a speciální prevenci. Generální prevenci lze chápat jako působení na společnost a prevenci speciální naopak jako působení na

¹⁷ SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém českého...*, s. 5- 12 část třetí.

¹⁸ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné...* s. 388 – 389.

¹⁹ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie...*, s. 220 – 228.

²⁰ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné...*, s. 388.

²¹ SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém českého...*, s. 16 část třetí.

pachatele. Za důležitější Feuerbach pokládal prevenci generální. Zastával názor, že hrozba možným trestem měla vyvolávat psychické zábrany páchat TČ. Naproti tomu uložení trestu mělo zdůraznit, že výhrůžka trestu je míněna zcela vážně.²²

Dalším významným představitelem této koncepce, byl F. Liszt. Ten na základě své teorie speciální prevence rozděloval tresty na odstrašovací pro příležitostné pachatele, tresty výchovné pro zločince ze zvyku, kteří jsou schopni nápravy, a v neposlední řadě tresty zajišťovací pro nepolepšitelné zločince.²³

Mezi další významné představitele relativní teorie patří např. italský psychiatr C. Lombroso, E. Ferri, H. Grotius nebo C. Beccaria.

1.2.3 Smíšená teorie

Smíšená teorie se pokouší obě dvě výše zmíněné koncepce spojit dohromady. Dle této teorie má trest TČ předcházet, a to díky generální prevenci, která se má zaměřit na potencionální pachatele, a zároveň má speciální prevence působit na pachatele TČ, o němž se rozhoduje. Tato teorie je v dnešní době uplatňována v německé, rakouské, švýcarské a také české soudní praxi a právní úpravě.²⁴

1.2.4 Účel a smysl trestu v českém TP

Jak jsem již výše uvedl, české TP je založeno na smíšené teorii. V dobách dřívějších, lépe řečeno během platnosti a účinnosti zákona č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů, který byl účinný do 31. 12. 2009, byla definice účelu trestu obsažena v ustanovení § 23 odst. 1 TZ. Dle tohoto paragrafu bylo účelem trestu chránit společnost před pachateli TČ, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.²⁵ Toto ustanovení se s rekodifikací z právní úpravy vytratilo a bylo nahrazeno úpravou obecných zásad trestání, z nichž se v dnešní době účel trestu odvozuje. Tyto zásady jsou zakotveny v ustanoveních §37 a § 38 TZ, kde jsou obecné zásady pro všechny trestní sankce, dále v ustanovení § 39 až § 45 TZ, kde je speciální úprava pro tresty a nakonec v ustanovení § 96 a § 97 TZ, kde je speciální úprava pro ochranná opatření.²⁶

Jedná se o následující zásady. **Zásada zákonnosti**, která stanoví podmínku ukládání trestních sankcí jen na základě zákona. **Zásada přiměřenosti**, která představuje požadavek adekvátnosti sankce vůči spáchanému TČ, rozhodující je spáchaný TČ. Tato zásada se

²² VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie...*, s. 220 – 228.

²³ Tamtéž, s. 220 – 228.

²⁴ SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém českého...*, s. 21- 24 část třetí.

²⁵ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, účinný do 31. 12. 2009.

²⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

uplatňuje pouze ve vztahu k trestu. U ochranných opatření se její uplatnění omezuje, pouze na negativní vymezení, tzn. na základě této zásady, se stanoví podmínky, za kterých nelze ochranné opatření uložit. **Zásada individualizace použitých sankcí**, dle které se při ukládání sankcí musí přihlížet ke konkrétním okolnostem případu. **Zásada personality sankce**, která stanoví, že sankce by měla postihnout pouze pachatele a vliv na jeho okolí má být minimalizován. **Zásada neslučitelnosti určitých druhů sankcí u téhož pachatele**, dle které nesmějí býti ukládány sankce stejné věcné povahy jednomu pachateli (např. peněžité trest a propadnutí majetku). A v neposlední řadě **zásada humanity sankcí**, která stanoví zákaz ukládání příliš krutých a nepřiměřených sankcí. Pokud k dosažení účelu postačuje sankce mírnější, měla by být tato sankce uložena. Tato zásada reaguje na požadavek zásady subsidiarity trestní represe a na skutečnost, že trestněprávní sankce mají sloužit jako „ultima ratio“.²⁷

Na základě výše uvedeného by se účel trestu v českém TP dal shrnout do následujících bodů: - hlavním účelem trestu je ochrana společnosti před pachateli TČ

- zabránění odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti
- výchovné působení na odsouzeného s cílem, aby vedl řádný život
- generální prevence – výchovné působení na zbytek společnosti²⁸

²⁷ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné...*, s. 391 – 393.

²⁸ Tamtéž, s. 393.

2 Koncept restorativní justice

2.1 Pojem restorativní justice

V posledních desetiletích dochází k narůstání trestné činnosti, zvyšování počtu pachatelů odsouzených k nepodmíněnému TOS a v důsledku toho k přeplňování věznic, které neúnosně zatěžuje veřejné rozpočty států po celém světě. S ohledem k těmto a dalším skutečnostem dochází ve společnosti, a to jak laické, tak i odborné k pochybnostem o účinnosti sankční politiky a celého systému trestní justice. Začíná se mluvit o „krizi vězenství“ či spíše lépe řečeno o „krizi TOS“. Na tuto problematiku se snaží reagovat již od 70. let minulého století koncept nazvaný restorativní justice²⁹.

K definování pojmu restorativní justice jsem si z mnoha více či méně podobných definic, na něž jsem během svého bádání narazil, vybral tu, kterou vytvořil jeden z předních zastánců tohoto konceptu, jenž je často v odborné literatuře nazýván „otcem“ restorativní justice. Tímto „otcem“ není nikdo jiný než H. Zehr³⁰. Zehr vytvořil jakousi pracovní definici restorativní justice, která zní následovně: *„Restorativní justice je proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu TČ narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky“*. H. Zehr se nicméně také pokouší identifikovat to, co dle jeho názoru restorativní justici není. Z tohoto důvodu uvádí určité stěžejní body či problémy, které osobně nepovažuje za součást restorativní justice.³¹

Středem zájmu restorativní justice není odpuštění a smíření

Někteří poškození reagují na restorativní justici negativně, a to z toho důvodu, neboť se domnívají, že budou nuceni odpustit nebo se smířit s pachatelem. Smíření nebo odpuštění není primárním principem restorativní justice, pouze k tomuto napomáhá a je pravdou, že k odpuštění či smíření poškozeného s pachatelem dochází častěji než v klasické retributivní justici, ale tohoto se dosahuje svobodnou volbou účastníků, nikoliv nátlakem.³²

²⁹ KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed.). *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 5.

³⁰ Howard Zehr (nar. 2. 7. 1944) je americký filozof a kriminalista. V současné době působí jako profesor na univerzitě Eastern Mennonite, v Centru pro spravedlnost a budování míru a dále působí jako spoluředitel v Zehrově institutu pro restorativní justici.

³¹ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. s. 26.

³² Tamtéž, s. 7.

Restorativní justice není totožná s mediací

Mediace oproti restorativním programům předpokládá, že strany jsou si při řešení problému morálně rovny. V restorativních programech tomu tak ale není. Pachatel se musí dobrovolně přiznat k jisté úrovni odpovědnosti za TČ, který spáchal, jinak by se nemohl stát účastníkem tohoto programu. I neutrální jazyk používaný během mediace by v restorativních programech působil na poškozené spíše urážlivě. Restorativní justice si sice termín mediace osvojila, ale vlivem výše zmíněného dochází čím dál častěji k nahrazování tohoto pojmu pojmy jako je konference nebo dialog.³³

Snížení recidivy není hlavním účelem restorativní justice

I když dosavadní výzkumy prokazují, že restorativní justice má za následek snížení recidivy, tak toto není hlavním účelem. Restorativní justice si klade za cíl a za svůj hlavní účel pomoc obětem trestných činů, reagovat na jejich potřeby, pachatel by měl být veden k zodpovědnosti za svůj čin a osoby tímto činem dotčené by měly být zapojeny do tohoto procesu.³⁴

Když mluvíme o restorativní justici, nemáme tím na mysli konkrétní program nebo návod k použití

Zehr uvádí, že neexistuje žádný program, který by mohl být považován za ideální, kterým by se dalo bezvýhradně řídit. Každý model je do jisté míry vázán kulturou, kde se používá. „*Restorativní justice není mapou, ale principy restorativní justice mohou být považovány za určitý kompas ukazující směr*“.³⁵

Restorativní justice se nevěnuje pouze prvopachatelům a méně závažné trestné činnosti

Dle zastánců restorativní justice mohou mít restorativní přístupy největší dopad právě na nejzávažnější TČ. Díky restorativním principům může být dosaženo odpovědí na závažné otázky, které se spácháním závažného TČ objevily.³⁶

Restorativní justice není ničím novým, nejedná se o severoamerický „vynález“

Tomuto bodu se budu věnovat později v rámci historie restorativní justice.

³³ Tamtéž, s. 7-8.

³⁴ Tamtéž, s. 8.

³⁵ Tamtéž, s. 8-9.

³⁶ Tamtéž, s. 9.

Restorativní justice není všelék a ani nemusí nezbytně nahradit právní systém

Restorativní justice nemůže být použita za všech okolností, proto se nejedná o „všelék“. I v případě, že by restorativní justice byla široce uplatňována, bylo by zapotřebí nějakého právního systému k ochraně lidských práv. Dle Zehra se většina stoupenců restorativní justice shoduje, že trestná činnost obsahuje jak společenskou dimenzi, tak osobní dimenzi. Restorativní justice a právní systém se doplňují. Právní systém se zaměřuje na veřejnou dimenzi TČ a naopak restorativní justice se zaměřuje na osobní dimenzi TČ.³⁷

Restorativní justice není bezpodmínečně alternativou trestu odnětí svobody

Principy a přístupy restorativní justice mohou být použity souběžně nebo v kombinaci s TOS.

Restorativní justice nemusí nezbytně znamenat opak retributivní justice

Tomuto bodu se budu věnovat blíže v jedné z následujících podkapitol.

2.2 Pilíře restorativní justice

Koncept restorativní justice se opírá o tři základní pilíře. Těmito pilíři jsou újmy způsobené TČ, potřeby a závazky a v neposlední řadě účast a angažovanost.

V restorativní justici je TČ vnímán jako újma způsobená osobě a v širším slova smyslu komunitě. Což je opačný postoj oproti tradičnímu retributivnímu konceptu. Tradiční systém zapomíná na oběť a její potřeby, neboť jeho primární snahou je pachatele spravedlivě potrestat. Pro restorativní justici je jedním z hlavních cílů naplňování potřeb poškozeného.³⁸ Jak ukázaly viktimologické výzkumy, převážně jde obětem o to, aby se jim co nejdříve, nejlépe neformální cestou, dostalo morálního a materiálního zadostiučinění, což vyvrací mýtus o tom, že oběť zločinu prahne po pomstě.³⁹ Restorativní justice se pokouší o co možná největší obnovu toho, co bylo narušeno. Může se to zdát divné, ale restorativní justice se nezaměřuje pouze na újmu, která byla způsobena oběti, ale svou pozornost směřuje i k pachateli a komunitě. Tímto způsobem se pokouší nalézt hlubší příčiny a souvislosti TČ.⁴⁰

Druhým pilířem je ta skutečnost, že TČ a jím způsobená újma vedou k závazkům a povinnostem. Je kladen důraz na to, aby pachatel převzal odpovědnost za své jednání. Je veden k tomu, aby porozuměl důsledkům svého jednání. Je mu dána možnost, aby napravil

³⁷ Tamtéž, s. 9.

³⁸ Tamtéž, s. 15-16.

³⁹ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie...*, s. 191.

⁴⁰ ZEHR, Howard. *Úvod do...*, s. 15-16.

škodu, kterou způsobil.⁴¹ Aby byl tohoto pachatel schopen, je zapotřebí ochota pachatele, ale také vstřícnost a připravenost oběti a komunity pachatele znovu přijmout mezi sebe, pokud napraví to, co se dá napravit. Tato šance zbavit se nálepky kriminálního, a to vlastním přičiněním, hraje důležitou motivační roli.⁴² V neposlední řadě pochopení, uznání viny a napravení škody značnou měrou přispívá k předcházení opakování trestné činnosti. Tento cíl je velmi těžko dosažitelný v dnes fungujícím systému, neboť pachatel, který byl odsouzen k TOS, je nucen k jisté adaptaci na vězeňské prostředí, což vede k jeho pasivnímu přizpůsobení se daným podmínkám. Toto má za následek potlačení jeho individuality, které vyústí ve ztrátu pocitu odpovědnosti za vlastní rozhodování.⁴³

Posledním pilířem restorativní justice je podpora angažovanosti a účasti poškozeného, pachatele a členů komunity v procesu řešení. Mezi stranami sporu by mělo docházet k dialogu, měly by sdílet své pocity, příběhy, názory, mělo by docházet k vzájemnému seznámení se s pohledy účastníků na vzniklou situaci. Na základě tohoto by mělo dojít ke vzájemné shodě o způsobu, jak danou situaci řešit, a to vše dobrovolnou cestou.⁴⁴

2.3 Historie konceptu restorativní justice

Trestní spravedlnost je chápána v různých kulturách různě a postupem času se vyvíjí. Prvotní chápání trestní spravedlnosti, jak vyplývá z historických pramenů, bylo založeno na odplatě a vyrovnání. Jednalo se o známý princip „oko za oko, zub za zub“. Tento princip však nebyl pro archaické společnosti zcela vyhovující, neboť vedl k řetězci násilí.⁴⁵ Z tohoto důvodu již archaické společnosti hledaly instituty, které by zastavily eskalaci násilí. Jednalo se např. o institut tzv. azylu, který dával možnost pronásledované straně nalézt bezpečné místo a tím dosáhnout zklidnění situace nebo oddálení pomsty.⁴⁶ Dalším známým institutem byla možnost vykoupení se z krevní msty tzv. „příhlavními penězi“, které lze přirovnat k dnešnímu institutu narovnání.⁴⁷

Kompetence k projednání různých deliktů nejprve náležela osobám z nejužšího kruhu rodiny, do níž patřila osoba postižená daným deliktem, nebo stařešina rodu, či zástupcům kmene. Postupem času se tato situace změnila a spáchaný delikt přestal být záležitostí mezi viníkem a poškozeným, ale naopak se začalo jednat o spor mezi státem a viníkem. Stát

⁴¹ Tamtéž, s. 16.

⁴² SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 12.

⁴³ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. Vydání. Praha: Leges, 2014, s. 24-25.

⁴⁴ ZEHR, Howard. *Úvod do...*, s. 17.

⁴⁵ KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed.). *Restorativní justice...*, s. 6-7.

⁴⁶ ŠTERN, P. *Probace a mediace: Možnosti řešení trestních činů*. Praha: Portál, 2010, s. 31.

⁴⁷ VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A. Restorativní justice – trestní politika pro 21. století?. *Trestní právo*, 2000, roč. 5, č. 1, s. 5.

(nejprve absolutistický panovník, následně orgány, na které panovník převedl svou rozhodovací moc v dané oblasti) si tak vytvořil trestní monopol. K této přeměně docházelo v Evropě během 11. a 12. století v důsledku formování jednotlivých států a v rámci upevňování moci panovníků a církve. Nejprve si panovník a církev vyhradili právo stíhat nejzávažnější činy, které ohrožovaly moc panovníka nebo náboženství. Postupem času si státní moc přisvojila právo rozhodovat o všech deliktech. Tento proces vyvrcholil v průmyslově vyspělých zemích v 19. století. Součástí trestního monopolu se stalo také výlučné oprávnění státu na koncipování trestní politiky a následnou realizaci této politiky výlučně za pomoci svých mocenských prostředků. Tato přeměna, která vyústila v trestní monopol státu, znamenala značný pokrok, neboť se tím zabránilo např. krevní mstě, která vedla k nekonečné nenávisti a k bludnému kruhu plného násilí. Na druhou stranu tento monopol potlačil tradiční a vysoce prospěšné prvky jako upřímnou lítost a odpuštění⁴⁸. V tomto vývoji můžeme nalézt základní kameny retributivní justice.⁴⁹

Jak jsem již uvedl v předchozí části své práce, tak tento koncept došel do bodu, kdy dle některých odborníků retributivní justice dosáhla svých limitů. V důsledku těchto problémů, ke kterým se přidalo všestranné posilování lidských a občanských práv a jejich ochrany, se v druhé polovině 20. století začal prosazovat názor, že je zapotřebí hledat novou podobu trestní spravedlnosti, nebo stávající již nevyhovující podobu nějakým způsobem modifikovat. Postupně se do popředí zájmu odborníků dostal názor, že je zapotřebí omezit pravomoci státu při řešení trestních věcí a naopak by mělo dojít k posílení role pachatele, jeho oběti a společnosti při řešení těchto konfliktů a následků z nich vzniklých, jak tomu bylo v dobách minulých. V těchto názorech můžeme shledat prvopočátky konceptu restorativní justice.⁵⁰

Koncept vznikl v 70. letech 20. století v Kanadě a U. S. A.. Následně se tento koncept rozšířil do Evropy a do dalších částí světa. Jak uvádí sám H. Zehr, nejedná se o severoamerický objev ani výtěžek, ale restorativní justice vděčí za své základy a principy kulturním a náboženským tradicím, které se prolínají celou historií lidstva. Dle Zehra zvláště restorativní justice dluží původním obyvatelům Severní Ameriky a Nového Zélandu.⁵¹

První známé restorativní řešení TČ se odehrálo v roce 1974 v městě Elmira v provincii Ontario v Kanadě. Zde přišel místní pracovník církevní organizace před soud s návrhem, že se dvěma mladistvými pachateli TČ obejde poškozené a pokusí se o nápravu. Pachatelé se

⁴⁸ LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. 1. vydání. Praha: LexisNexis, 2007, s. 32-33.

⁴⁹ KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed.). *Restorativní justice...*, s. 7-8.

⁵⁰ Tamtéž, s. 5-9.

⁵¹ ZEHR, Howard. *Úvod do...*, s. 9.

následně všem poškozeným omluvili a za pomoci tohoto pracovníka se dohodli na způsobu nápravy. Soud na základě zprávy od tohoto pracovníka rozhodl a uložil pachatelům pouze podmíněný TOS. Tento první doložený případ je v odborné literatuře znám pod názvem Elmira Case.⁵²

Od té doby se koncept restorativní justice rozšířil do dalších částí světa především na Nový Zéland, do Austrálie a do Evropy. Na Novém Zélandu byl v roce 1989 přijat zákon (Children, Young Person and Their Families Act), který zavádí rodinnou skupinovou konferenci (viz níže), jako standartní postup při řešení TČ mladistvých.⁵³ Koncept restorativní justice v Evropě zakořenil na tolik, že v roce 2000 bylo založeno Evropské fórum pro mediaci a restorativní justici (European Forum for Victim - Offender Mediation and Restorative Justice), které si klade za cíl podporu výměny informací a zkušeností z oblasti restorativní justice a dále se snaží rozvíjet efektivní metody a programy v systémech trestní justice v Evropě.⁵⁴ Na celosvětové úrovni se o rozvoj a prosazování konceptu restorativní justice podílí Aliance nevládních organizací (Alliance of Non – Governmental Organizations in Crime Prevention and Criminal Justice) a také Komise pro prevenci kriminality a trestní justice a v neposlední řadě Hospodářská a sociální rada. Všechny tyto iniciativy probíhají na půdě OSN.⁵⁵ Hospodářská a sociální rada např. vydala v roce 2002 rezoluci s názvem Základní principy ohledně použití programů restorativní justice v trestních věcech (Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters). V této rezoluci jsou obsažena doporučení, za jakých podmínek by měly být programy restorativní justice použity.⁵⁶

Do českého trestního TP, které je založeno na tradičním kontinentálním trestním procesu se prvky restorativní justice začali dostávat po roce 1989. Mezi nejdůležitější instituty, které do českého práva zavedly určitým způsobem koncept restorativní justice lze považovat institut obecně prospěšných prací (dále OPP), peněžitého trestu, podmíněného odsouzení, narovnání, podmíněného zastavení trestního stíhání, domácího vězení (dále DV) a zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.⁵⁷ Důležitým faktem, který pomohl zakotvení a dalšímu možnému rozvoji restorativní justice v českém prostředí bylo

⁵² ŠTERN, P. *Probace a mediace...*, s. 32.

⁵³ VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A. Restorativní justice – trestní politika pro 21. století?. *Trestní právo*, 2000, roč. 5, č. 1, s. 9-10.

⁵⁴ KARABEC, Z. Nové možnosti pro trestní justici. *Kriminalistika*, 2003, roč. 36, č. 2, s. 94-95.

⁵⁵ KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed.). *Restorativní justice...*, s. 18.

⁵⁶ BOLEDOVIČOVÁ, L. Trestněprávní alternativy v právních nástrojích OSN a Rady Evropy. In ŽATECKÁ, E., KOVÁČOVÁ, L. a kol. *COFOLA*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 316.

⁵⁷ VÁLKOVÁ, H., ŠÁMAL, P., SOTOLÁŘ, A. Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže. In KARABEC, Zdeněk (ed.). *Restorativní justice...*, s. 24-26.

přijetí zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, který je účinný od 1. 1. 2001.⁵⁸ V neposlední řadě pokládám za důležité zmínit zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů, který je účinný od 1. 8. 2013. V tomto zákoně je definováno, kdo je obětí TČ, jaká má práva, je zde upravena podpora subjektů poskytujících pomoc obětem TČ a další. Za zmínku stojí např. právo oběti na informace, na ochranu soukromí, na poskytnutí odborné pomoci atd.⁵⁹

Vzhledem k výše uvedenému lze konstatovat, že koncept restorativní justice se již „zabydlel“ v různých systémech trestní justice mnoha států a již překonal dělicí čáru mezi teorií a praxí.

⁵⁸ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁹ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

3 Alternativní opatření

3.1 Pojem, účel a pozitiva alternativních opatření

Definici alternativních opatření bychom v zákoně hledali marně, proto pro jeho definování použijí právní naukou vytvořenou definici, jež chápe alternativní opatření jako „*tresty nespojené s odnětím svobody, které je soudce oprávněn uložit v případech, ve kterých by jinak byl pachatel odsouzen k TOS.*“⁶⁰ Jak již samotné slovo alternativa naznačuje, jedná se o možnost výběru mezi dvěma či více možnostmi. V tomto případě jde o možnost uložení trestní sankce, jež je odlišná od nepodmíněného TOS. Tyto alternativní tresty tvoří tzv. systém alternativních trestů, který je upraven jednak v rámci TP a jednak mimo něj.⁶¹ K tomuto podrobněji viz níže.

Jak je patrné z výše uvedené definice, tak hlavním účelem alternativních opatření je poskytnutí možnosti uložit trest, jež je odlišný od nepodmíněného TOS. Zde vyvstává otázka, zda je takovýto trestů zapotřebí. Má odpověď se může zdát na první pohled jednoduchá, ale ve skutečnosti tomu tak není. Ano, je zapotřebí alternativních opatření, a to hned z několika důvodů.

Jak jsem již ve své práci uvedl, společnosti napříč celým světem pociťují tzv. „krizi vězeňství“ či „krizi TOS“, jež je důsledkem nárůstu kriminality, který vyústil ve zvýšení počtu odsouzených k nepodmíněnému TOS, jež má za následek přeplnění věznic a vysoké zatížení veřejných rozpočtů.⁶² Jak vyplývá z údajů vězeňské služby ČR, bylo ke dni 25. 4. 2015 ve věznicích po celé ČR ve vězení 19 697 vězňů, což činí 96,17% ubytovací kapacity v ČR a při mém dalším nahlédnutí do aktuální statistiky bylo ke dni 29. 5. 2015 již ve vězení 19 908, což činí 97,23%.⁶³ Během měsíce tedy došlo, k nárůstu o 1%. Těmito důsledky, ale problém „krize vězeňství“ nekončí.

Dále jsou zde problémy, které nelze číselně vyjádřit. Těmito problémy je negativní vliv nepodmíněného TOS na odsouzené, a to především na odsouzené s nižší sazbou. Nepodmíněný TOS sice skvěle chrání společnost před dalším pácháním TČ ze strany pachatele, ale tato ochrana je pouze dočasná. Zde vystupuje do popředí negativní vliv nepodmíněného TOS na resocializaci pachatele. Izolace pachatele ve věznici, kde je

⁶⁰ KUČHTA, Josef, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie...*, s. 262.

⁶¹ SOTOLÁŘ, Alexandr, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení...*, s. 15.

⁶² KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed.). *Restorativní justice...*, s. 5.

⁶³ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. vs-cr.cz, 29. 5. 2015 [cit. 5. 6. 2015]. Dostupné na, <<http://www.vs-cr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>>.

v kontaktu s dalšími odsouzenými, snižuje možnost jeho opětovného začlenění do společnosti po propuštění a má za následek jeho stigmatizaci, která ho provází další dobu po propuštění a znemožňuje mu plnohodnotný život. Dennodenní kontakt s dalšími odsouzenými, kteří mají často velmi bohatou kriminální minulost, má za následek, že odsouzený má prostor a příležitost získat nové nezákonné schopnosti a dovednosti, kterými před uvězněním nedisponoval. Dalším negativním prvkem je to, že odsouzená osoba je vytržena ze svého přirozeného prostředí. Dochází ke zprůtrhání jejích rodinných či pracovních vazeb, které se velmi často již nikdy neobnoví.⁶⁴

Alternativní opatření naopak poskytují možnost pachatele postihnout na svobodě, ponechat jej v jeho přirozeném prostředí a přitom na něj výchovně působit. V neposlední řadě umožňují ve větší míře přihlížet k osobě poškozeného a zajistit mu odpovídající náhradu způsobené újmy.

3.2 Alternativní opatření v mezinárodním kontextu

Jak jsem již zmínil, „krize vězeňství“ je celosvětový problém a v důsledku toho se řešení problému dostalo až na půdu OSN a Rady Evropy.

OSN se alternativními opatřeními zabývala na svém 7. kongresu, který se konal v Miláně v roce 1985. Výsledkem bylo přijetí Rezoluce o redukci vězeňské populace, alternativách uvěznění a sociální integraci pachatelů. V této rezoluci se zdůrazňuje myšlenka nepodmíněného TOS jako sankce ultima ratio, dále je doporučováno, aby bylo zvýšeno úsilí o snižování negativních účinků nepodmíněného TOS a aby se zintenzivnilo hledání nových alternativ.⁶⁵

Na 8. Kongresu OSN, konaném v roce 1990 v Havaně, byla přijata tzv. „Tokijská pravidla.“ V tomto dokumentu jsou vymezeny druhy opatření nespojených s odnětím svobody, podmínky jejich aplikace a v neposlední řadě byly všechny členské země OSN vyzvány k jejich uskutečňování v rámci konkrétních podmínek dané země.⁶⁶

Mezi další dokumenty, jež OSN přijalo v rámci dané problematiky lze uvést např. Standardní minimální pravidla OSN pro výkon soudnictví nad mládeží - tzv. Pekingská pravidla,⁶⁷ Deklaraci základních principů spravedlnosti pro oběti TČ a zneužití moci⁶⁸,

⁶⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, s. 19-21.

⁶⁵ SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém českého...*, s. 37.

⁶⁶ Rezoluce A/RES/45/110 – *United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules)* přijatou dne 14. 12. 1990 na 68. Plenárním zasedání. Znění Tokijských pravidel. Dostupné na <<http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r110.htm>>.

⁶⁷ Dokument OSN č. A/RES/40/33.

⁶⁸ Dokument OSN č. A/RES/40/34.

Základní principy používání programů restorativní justice v trestních věcech.⁶⁹

Na půdě Rady Evropy bylo přijato také mnoho dokumentů. Jedním z nich je např. Rezoluce o některých alternativních opatřeních k TOS z roku 1976. Tento dokument vyzývá státy k větší aktivitě při hledání alternativ a při následném začleňování do právních řádů.⁷⁰

3.3 Kategorizace alternativních opatření

Alternativní tresty vytvářejí v rámci TP určitý systém, jež lze charakterizovat stejným účelem všech institutů v tomto systému obsažených. Tímto účelem je nahrazení, poskytnutí alternativy k nepodmíněnému TOS. V odborné literatuře se můžeme shledat s tím, že jsou alternativy mimo jiné děleny na to, jestli jsou upraveny TP, a to buď TPP, nebo TPH a dále na alternativy, které existují mimo rámec TP, jako je např. mediace.⁷¹

Na základě výše zmíněného lze alternativní opatření systematizovat následovně:⁷²

1. Alternativní opatření TPH
 - a) Alternativní tresty
 - b) Alternativy k potrestání
2. Alternativní opatření TPP
 - a) Odklony v trestním řízení
3. Alternativní opatření existující mimo rámec TP
 - a) Mediace

3.3.1 Alternativní tresty

V trestním zákoníku, v ustanovení § 52 můžeme nalézt taxativní výčet trestů, který vypadá následovně:⁷³ a) odnětí svobody

- b) domácí vězení
- c) obecně prospěšné práce
- d) propadnutí majetku
- e) peněžitý trest
- f) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty

⁶⁹ Dokument OSN č. E/2002/99, přijatý dne 24. července 2002.

⁷⁰ Rezoluce Rady Evropy č. 76 (10).

⁷¹ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení...*, s. 15.

⁷² Tamtéž, s. 15.

⁷³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

- g) zákaz činnosti
- h) zákaz pobytu
- i) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné spol. akce
- j) ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání
- k) ztrátu vojenské hodnosti
- l) vyhoštění

Alternativní tresty lze chápat dvojím způsobem. Buď v širším pojetí, kdy se za alternativní tresty považují všechny tresty dle ustanovení § 52 kromě nepodmíněného odnětí svobody, ale v tomto případě se za alternativní tresty považují i trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání a trest ztráty vojenské hodnosti, a to i navzdory tomu, že tyto tresty lze uložit pouze vedle trestu nepodmíněného odnětí svobody, což vyplývá z ustanovení § 78 odst. 1 a § 79 odst. 1 trestního zákoníku. Tímto by ale nedocházelo k plnému naplnění účelu alternativních opatření.⁷⁴

Druhé rozdělení chápe alternativní tresty v užším smyslu. Do tohoto pojetí se tedy zařazují trest DV, trest OPP, peněžitý trest a trest podmíněného odnětí svobody. Toto pojetí vychází z účelu alternativních opatření, jímž je nahrazení trestu nepodmíněného odnětí svobody. Tyto tresty spojuje to, že nemohou být uloženy vedle trestu nepodmíněného odnětí svobody, na rozdíl od trestu zákazu činnosti, zákazu pobytu atd.⁷⁵ Dále patří do užšího pojetí i trestní opatření, jež se nalézá v ustanovení § 28 zákona o soudnictví ve věcech mládeže a je jím peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu.⁷⁶

3.3.2 Alternativy k potrestání

Tato alternativní opatření jsou specifická tím, že soud sice vysloví vinu pachatele za spáchaný TČ, ale pachateli není uložen trest. Jedná se o jakýsi mezistupeň mezi alternativními tresty a alternativními procesními. V případě alternativ k potrestání dochází k tomu, že TŘ proběhne celé, na konci řízení je vyneseno rozhodnutí o tom, že obžalovaný spáchal daný TČ, ale trest, jenž je obvykle součástí rozhodnutí, není stanoven. Toto rozhodnutí o neuložení trestu může mít definitivní charakter či naopak pouze mezitímní. V českém TP se jedná o

⁷⁴ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty...*, s. 31.

⁷⁵ Tamtéž, s. 31.

⁷⁶ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

instituty upuštění od potrestání dle ustanovení §46 a § 47 TZ a o institut podmíněného upuštění od potrestání s dohledem dle ustanovení § 48 TZ.

3.3.3 Odklony v trestním řízení

Odklony lze nejjednodušeji charakterizovat jako odchylky od běžného průběhu řízení, které mají za následek, že TŘ nekončí svým obvyklým způsobem, jímž je vydání odsuzujícího rozsudku, který obsahuje vyslovení viny a uložení trestu.⁷⁷ Dochází zde k zastavení trestního stíhání, ale obviněný je po svém předchozím souhlasu určitým způsobem sankcionován. Tato sankce je ale odlišná od sankcí, které jsou součástí odsuzujícího rozsudku.⁷⁸ Přitom je daná věc v procesně právním smyslu plnohodnotně projednána, jen nedochází ve většině případů k soudnímu projednání věci.⁷⁹

Tyto instituty byly zaváděny do českého právního řádu až po roce 1989, a to především pod vlivem zahraničních úprav.⁸⁰ Jedná se o nejmladší prvky v systému alternativních opatření v ČR. Hlavním důvodem jejich zavedení byla snaha snížit zatížení soudů. Dalším důležitým aspektem těchto institutů je, že dochází k větší individualizaci trestněprávního postihu, poskytuje také výhody osobám poškozeným trestnou činností, čímž dochází k většímu uplatňování principů restorativní justice.⁸¹

V českém TP můžeme nalézt celkem čtyři odklony. Jedná se o podmíněné zastavení trestního stíhání dle ustanovení § 307 a § 308 trestního řádu (dále TŘ), narovnání dle ustanovení § 309 až § 314 TŘ, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání dle ustanovení § 179g a § 179h TŘ⁸² a v neposlední řadě odstoupení od trestního stíhání dle ustanovení § 70 s § 71 zákona o soudnictví ve věcech mladistvých.⁸³ Na tomto místě bych také chtěl zmínit, že někteří odborníci přiřazují k odklonům také dohodu o vině a trestu dle ustanovení § 175a a § 175b TŘ a trestní příkaz dle ustanovení § 314e až § 314g TŘ.⁸⁴ Toto zařazení mezi odklony je nicméně špatné, neboť v těchto specifických institutech dochází k vyslovení viny a uložení trestu. Jediným rozdílem oproti standartnímu TŘ jsou specifické podmínky pro jejich aplikaci a také „zjednodušené“ TŘ nebo lépe řečeno řízení s určitými odchylkami od standartního TŘ.

Dále je třeba uvést, že obviněný nemá právní nárok na vyřízení své věci odklonem, ale

⁷⁷ JELÍNEK, Jiří. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky souvisící. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 10, s. 19.

⁷⁸ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty...*, s. 32.

⁷⁹ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. nsz.cz, [cit. 5. 6. 2015]. Dostupné na <<http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-řízení-v-trestních-a-netrestních-vecech/odklony-v-trestním-řízení>>.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty...*, s. 32.

⁸² Zákon č 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.

⁸³ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy.

⁸⁴ Zákon č 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.

má pouze právo na to, aby jeho věc byla projednána ve standardním hlavním líčení. Z tohoto vyplývá fakultativnost odklonů. Volba, zda bude řízení provedeno nějakým způsobem výše uvedeným, nezáleží zcela na libovůli soudu, ale jsou zde zákonem výslovně stanoveny podmínky, na základě, kterých lze jednotlivé odklony využít. Zásadním kritériem pro použití odklonu by měly být dotčené zájmy poškozeného.⁸⁵

3.3.4 Výchovná opatření jako kategorie *sui generis*

Pan doktor Ščerba ve své knize o alternativních trestech a opatřeních uvádí tento institut jako samostatnou, specifickou kategorii v rámci alternativních opatření.⁸⁶ Tento institut je upraven v ustanoveních § 15 až § 20 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.⁸⁷

Specifikum tohoto institutu spočívá v tom, že se jedná především o hmotněprávní sankci, kterou je možné aplikovat již v průběhu TŘ za předpokladu, že s tím mladistvý souhlasí. V tomto případě výchovná opatření plní úlohu procesní alternativy, jejímž cílem je výchovné působení na mladistvého v co možná nejranější fázi TŘ.⁸⁸

3.3.5 Mediace

Mediace je upravena mimo systém TP, přesněji řečeno v zákoně č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. V ustanovení §2 odst. 1., dle kterého se „*probačí pro účely tohoto zákona rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen "obviněný"), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu TOS, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.*“⁸⁹ A dle odst. 2 se mediací rozumí „*mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s TŘ. Mediáci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.*“⁹⁰ Rozsah činnosti probační a mediační služby (dále PMS) je dále rozveden v ustanovení §4 zákona o PMS.⁹¹ Jak jsem se mohl sám přesvědčit během pohovorů s úředníky z PMS v Olomouci, jedná se o velmi

⁸⁵ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. nsz.cz, [cit. 5. 6. 2015]. Dostupné na <
<http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/odklony-v-trestnim-izeni>>.

⁸⁶ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty...*, s. 32- 33.

⁸⁷ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁸ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty...*, s. 32- 33.

⁸⁹ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž.

různorodou, těžkou a náročnou práci.

V TZ můžeme nalézt úpravu povinností a oprávnění probačního úředníka v ustanovení §51 TZ.⁹²

⁹² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

4 Trest obecně prospěšných prací

4.1 Obecná charakteristika OPP

Trest OPP můžeme charakterizovat jako trest, který spočívá v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům, bezplatně, osobně a ve svém volném čase.⁹³ Tento trest má charakter probační ambulantní sankce, která má za cíl resocializovat odsouzeného. Lze v něm vidět i funkci restituční. Této funkce však nemá být dosaženo pouze finančním odškodněním, ale také nápravou TČ narušených sociálních vztahů. Odsouzený by měl být veden ke smysluplné a tvůrčí práci a nikoliv k tomu, že má tento trest pouze strpět.⁹⁴

Na tomto místě je dobré uvést, že se jedná o institut odlišný od institutu veřejně prospěšných prací, který na rozdíl od OPP neslouží jako trestní sankce, ale jako nástroj politiky nezaměstnanosti, a to dle ustanovení § 104 odst. 2 písm. c) a § 112 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.⁹⁵

Mezi kladné stránky tohoto trestu patří mimo jiné to, že dochází k menšímu počtu ukládání TOS, což má za následek finanční úsporu. Nelze se dívat ale pouze na finanční stránku tohoto trestu, je také zapotřebí sledovat jeho vliv na odsouzeného, jeho rodinu, blízké a samozřejmě na poškozeného.

V prvé řadě nedochází k přetrhání rodinných, společenských a pracovních pout odsouzeného. Díky tomu, že trest je vykonán na svobodě, odsouzený není vystaven negativnímu prostředí vězení, v němž je spíše větší šance, že by se naučil novým kriminálním dovednostem, než že dojde k jeho resocializaci. Toto vede také k tomu, že je odsouzený vnímán svým okolím v lepším světle, jako menší „kriminálník“, než v případech, kdy dochází k uvěznění a následné stigmatizaci odsouzeného, jež má negativní vliv na jeho život ještě dlouhou dobu poté, co je propuštěn. Mezi kladné stránky tohoto trestu lze také počítat fikci neodsouzení dle ustanovení § 65 odst. 4 TZ, která nastává ze zákona po vykonání nebo odpuštění výkonu trestu nebo jeho zbytku.⁹⁶ Toto usnadňuje odsouzenému život v budoucnu. Mezi pozitiva lze počítat i finanční úsporu obcí a organizací, kde odsouzený vykonává trest.

Tento trest, by měl mít vliv i na společnost a to tak, že společnost je zapojena do resocializace pachatele, což vede k pocitu odpovědnosti za činnost trestní justice.⁹⁷ Také je bez pochyby, že smysluplná práce má kladné účinky na odsouzeného. Jeho kladný přístup

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ SOLNAR, V. a kol. Systém českého..., s. 114.

⁹⁵ Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

⁹⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁹⁷ SOLNAR, V. a kol. Systém českého..., s. 115.

k uložené práci vede k zvýšení jeho sebedůvěry a prohlubuje jeho odpovědnost za spáchaný TČ.⁹⁸ Pro poškozeného, tento trest přináší větší šanci na získání náhrady škody, která mu byla způsobena, neboť pachatel většinou i nadále pracuje.

Naopak záporom tohoto trestu může být pro některé odsouzené to, že jsou viděni na veřejnosti při činnostech, jež mohou být, jak se říká „pod jejich úroveň“. S tímto souvisí i omezenost volných míst a druhy prací, jež jsou nabízeny. Jedná se především o práce manuální jako je uklízení, údržba a oprava. Seznam nabízených volných míst vede příslušné středisko PMS. Dále se jedná o velký zásah do volného času odsouzeného. Myslím si ale, že toto negativum je vyváжено tím, že pachatel zůstává na svobodě, ve svém prostředí a je pouze částečně omezován ve svém volném čase, a tak by to mělo být, dle mého názoru, i pachatelem chápáno.

4.2 Historie trestu OPP

Počátky trestu OPP můžeme nalézt již ve středověku. Na území dnešního Německa a Švýcarska se uplatňoval trest známý jako „Arbeitsstrafe“, který můžeme brát za předchůdce dnešního trestu OPP. Další zmínky o trestu OPP můžeme nalézt v úpravách řady států v 19. století jakožto následek mezinárodních penologických kongresů.⁹⁹

K opravdovému rozkvětu a uplatnění trestu OPP dochází až v 70. letech 20. století. Tento rozvoj byl důsledkem diskusí, které vedly ke stanovení cíle, jímž bylo snížení ukládání krátkodobých trestů odnětí svobody. K rozvoji přispěla i skutečnost, že v 60. letech 20. století docházelo k rozvoji sociální práce a sociální pedagogiky, což vytvořilo podmínky pro vytvoření fungujících probačních pracovišť, která měla odborně vyškolené zaměstnance.¹⁰⁰

Na počátku 70. let byl do právního řádu Velké Británie implementován institut community service, a to v TZ Criminal Justice Act z roku 1972. Z počátku byl tento trest chápán jen jako alternativa ke krátkodobým TOS, ale postupem času se v mnoha zemích stal trestem, který lze aplikovat samostatně.¹⁰¹

Do českého právního řádu byl trest OPP zaveden zákonem č. 152/1995 Sb., jenž novelizoval zákon č. 140/1961 Sb., TZ. Novela nabyla účinnosti 1. 1. 1996. Zavedení tohoto institutu bylo reakcí na mezinárodní vývoj. Doktor Suchý a doktorka Válková k tomuto dodali, že zavádění tohoto trestu do právních řádů evropských zemí je jistým módním

⁹⁸ PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ R., KRUTINA, M. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice*. Praha: Český helsinský výbor, 2003. s. 8-9.

⁹⁹ SOLNAR, V. a kol. *Systém českého...*, s. 116.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 116.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 116.

trendem trestní politiky.¹⁰²

Během své 19 leté historie prošel tento institut několika novelizacemi stejně jako celé TP. Na úpravu tohoto trestu měly vliv novela TZ č. 265/2001 Sb. a přijetí nového TZ č. 40/2009 Sb. O těchto novelách se budu zmiňovat v dalších částech své práce. Vliv na vývoj tohoto institutu měl také zákon č. 257/2000 Sb., o PMS. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. A v neposlední řadě zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, který je účinný od 1. 8. 2013.

Jedná se o relativně přísnější alternativní trest, neboť v systému trestů dle ustanovení § 52 TZ je na třetím místě za TOS a DV. Z tohoto zařazení vyplývá, že tento trest není primárně určen pro prvopachatele a ani pachatele nedbalostních TČ, ale je určen pro pachatele, kteří opakovaně spáchali úmyslný TČ s menší či střední závažností, a to v tom případě, že okolnosti daného případu nevyžadují uložení TOS nebo DV.¹⁰³ Tento trest by měl být ukládán např. za vandalství, výtržnictví a za méně závažnou majetkovou trestnou činnost, neboť zde je žádoucí, aby na pachatele působilo i veřejné mínění.¹⁰⁴ Je nutné podotknout, že OPP nemusí být nutně méně přísné než TOS, jak vyplývá z judikátů NS.¹⁰⁵ Ten konstatoval, že i trest, který je teoreticky mírnější dle systému trestů, může být pro pachatele přísnější, neboť vnímání závažnosti trestu pro pachatele záleží na okolnostech daného případu.¹⁰⁶

4.3 OPP a základní lidská práce

Podstatou každé trestní sankce je, že určitou měrou zasahuje do základních lidských práv a svobod konkrétně daného jedince, který TČ. Není tomu jinak ani u trestu OPP. V tomto případě bylo nutné vyřešit, jestli trest OPP neporušuje zákaz nucených prací.

Definici nucených prací můžeme nalézt v Úmluvě č. 29 o nucené nebo povinné práci, která byla přijata v roce 1930. Ve svém čl. 2 odst. 1 definuje nucenou práci jako „*každou práci nebo službu, která se na kterékoli osobě vymáhá pod pohrůžkou jakéhokoli trestu a ke které se řečená osoba nenabídla dobrovolně*“. V čl. 2 odst. 2 je dáno negativní vymezení nucených prací. Dle písm. c) nucené práce nezahrnují „*žádnou práci ani službu, která se na kterékoli osobě vymáhá v důsledku odsouzení soudním rozhodnutím, pokud se tato práce nebo služba vykonává pod dohledem a kontrolou veřejného úřadu a pokud se řečená osoba nepronajímá ani nedává k dispozici soukromým jednotlivcům, soukromým společnostem, ani*

¹⁰² SUCHÝ, Oldřich, VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1996, č. 4, s. 151.

¹⁰³ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty...*, 2014, s. 295.

¹⁰⁴ HÁKOVÁ, Lucie, KOTULAN, Petr, ROZUM, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 2005, č. 4, s. 9.

¹⁰⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. června 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001.

¹⁰⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. března 1997, sp. zn. 2 Tzn 13/97.

soukromým právníckým osobám“.¹⁰⁷

Vymezení nucených prací můžeme nalézt i v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech. V čl. 8 odst. 3 písm. a) se stanoví, že „na nikom se nesmí vyžadovat, aby vykonával nucenou nebo povinnou práci“. Dle písm. b) „článek 3. a) nebrání vykonávání těžké práce v zemích, kde je možno uvalit trest vězení s těžkou prací za TČ, byl-li vynesena příslušným soudem takový rozsudek“.¹⁰⁸

V českém právním řádu je zákaz nucených prací zakotven v čl. 9 Listiny základních práv a svobod. V odst. 1 je stanoveno, že „nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám“ a v následném odst. 2 písm. a) se stanoví, že nucenými pracemi nejsou „práce ukládané podle zákona osobám ve výkonu TOS nebo osobám vykonávající jiný trest nahrazující TOS“.¹⁰⁹

Jak vyplývá z výše uvedeného, trest OPP sice zasahuje do základních práv a svobod, ale tento zásah je zcela legitimní a nejedná se o porušení zákazu nucených prací.

4.4 Hmotněprávní úprava trestu OPP

4.4.1 Okruh TČ, za které lze trest OPP uložit

V ustanovení § 62 odst. 1 je stanoveno, že trest OPP lze uložit v případě, že soud odsuzuje pachatele za přečin. Přečinem se dle ustanovení § 14 odst. 2 TZ rozumí všechny nedbalostní TČ a ty úmyslné TČ, za něž lze uložit TOS s horní hranicí trestní sazby do 5 let. Trest OPP lze uložit jako samostatný trest pokud na základě závažnosti a povahy spáchaného TČ není třeba ukládat jiný trest. Před novelizací TZ zákonem č. 256/2000, Sb., bylo možno uložit OPP jen jako alternativu k TOS. Dle odst. 2 se OPP zpravidla neuloží pachateli, kterému byl trest OPP přeměněn dle § 65 odst. 2 TZ v době 3 let předcházející uložení nového trestu.¹¹⁰ Dle předešlé právní úpravy bylo možno trest OPP uložit za všechny TČ s horní hranicí trestní sazby do 5 let. Dle důvodové zprávy k novému TZ dochází k omezení možnosti uložení trestu OPP jen na přečiny, což umožňuje nové zavedení bipartice TČ.¹¹¹ Široký okruh TČ, za něž bylo možno v minulé právní úpravě uložit trest OPP, byl řadou odborníků kritizován a někteří navrhovali snížení horní hranice TOS na max. 3 roky.¹¹² Tyto návrhy nejspíše vycházely ze zahraničních úprav, neboť zde je horní hranice většinou

¹⁰⁷ Úmluva mezinárodní organizace práce o nucené nebo povinné práci.

¹⁰⁸ Vyhláška č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

¹⁰⁹ Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod.

¹¹⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹¹¹ Důvodová zpráva k novému TZ.

¹¹² Hanák, V.: Sazba trestu obecně prospěšných prací a jeho přeměna v trest odnětí svobody, Právní praxe, 1998, č. 4, str. 235.

stanovena tímto způsobem.¹¹³ Prof. Jelínek např. tvrdil, že tento okruh je příliš široký, protože zahrnuje i TČ jako je útok na státní orgán a veřejného činitele, nedovoleného ozbrojování, mučení a jiného krutého a nelidského zacházení, za něž by trest OPP neměl přicházet ani v úvahu.¹¹⁴

Proto si nemohu racionálně vysvětlit, proč zákonodárce tento okruh ještě rozšířil o všechny nedbalostní TČ, neboť např. za TČ těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti spáchaném dle ustanovení § 147 odst. 3 TZ lze uložit TOS až na 8 let.¹¹⁵ Naštěstí si je tohoto praxe vědoma a OPP jsou ukládány za méně závažné TČ. Paní Mgr. Musialková z PMS v Olomouci se k tomuto vyjádřila tak, že OPP jsou ukládány většinou za TČ, kde reálně stanovená trestní sazba činí několik měsíců. S tímto tvrzením koresponduje i rozsudek NS ČR ze dne 28. Března 2001, sp.zn. 7 Tz 39/2001. V odůvodnění bylo řečeno, že OPP by mělo být ukládáno v případě, že je možné uložit reálný TOS s max. horní sazbou 7 měsíců.¹¹⁶ Osobně si myslím, že de lege ferenda by mělo dojít ke stanovení taxativního výčtu TČ, za něž lze OPP uložit. Díky tomu by došlo k přesnějšímu vymezení TČ za které lze OPP uložit a tím pádem k lepšímu uplatnění tohoto trestu. Nebo by mělo dojít ke stanovení, že trest lze uložit pouze za přečiny s horní hranicí trestní sazby 3 let.

4.4.2 Činnosti vykonávané v rámci trestu OPP

Obsah trestu OPP spočívá v povinnosti odsouzeného provést osobně, bezplatně práci, která bude sloužit k obecně prospěšnému účelu. Především spočívající v údržbě veřejného prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací a v dalších činnostech. Práce musí být vykonána ve prospěch obcí nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí. Prováděná práce nesmí sloužit výdělečným účelům odsouzeného, a to dle § 62 odst. 3 a § 65 odst. 1 TZ.¹¹⁷ Oproti minulé úpravě došlo k rozšíření možných prací, neboť bylo vypuštěno slovo „obdobných“, jež mělo za důsledek možnost výkonu prací podobajících se úklidu, opravě a údržbě. Dnes tedy odsouzený může vykonávat i kvalifikovanou práci, jako je účetnictví, poradenství, pečovatelské a mnoho jiných různorodých činností pokud to je možné vzhledem ke spáchanému TČ. Myslím si, že se jedná o krok správným směrem, neboť mezi odsouzenými je dostatek osob s vyšším vzděláním a znalostmi, jež najdou své uplatnění pro obecně prospěšné účely. Také si myslím, že se tento

¹¹³ KUCHTA, J. *Trest obecně prospěšných prací – přítomnost a budoucnost* [online]. 13. srpna 2009 [cit. 8. 6. 2015]. Dostupné na < <http://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kuchta.pdf> >.

¹¹⁴ Jelínek, J.: Novelizace trestního zákona v roce 1995, *Bulletin advokacie*, 1995, č. 9, str. 10.

¹¹⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹¹⁶ Rozsudek NS ČR ze dne 28. Března 2001, sp.zn. 7 Tz 39/2001.

¹¹⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

trest otevřel širšímu okruhu osob, neboť podle mne, vzdělaný člověk, který není zvyklý manuálně pracovat, není v mnoha případech ochoten se „snížit“ k „podřadné“ práci, pokud má i jinou možnost krom TOS a trestu OPP. Dalším kladem je, že trest OPP se otevřel i lidem, kteří mají určité postižení nebo jiný zdravotní problém, který neumožňuje fyzickou práci, ale není na překážku jiné činnosti, jako je např. programování. Někteří odborníci v tomto nedostatku shledávali jistou formu diskriminace těchto osob.¹¹⁸ Mezi hlavní práce, které jsou dnes vykonávány v rámci OPP, patří především stavební práce, opravné práce, údržba, pomocné práce a kancelářské práce.

Specifikem těchto prací je, že jejich výkon musí směřovat k obecně prospěšnému účelu. Ten není nikde definován, ale není sporu o tom, že obecná prospěšnost spočívá v tom, že prospěch z této činnosti má větší okruh občanů.¹¹⁹

Důležitou roli, hrají poskytovatelé, u kterých je konkrétní činnost vykonávána. Především právní úprava byla v tomto bodě nejednoznačná a převažujícím názorem bylo, že OPP lze vykonat pouze ve prospěch obcí.¹²⁰ Až následná novela zákonem č. 265/2001 Sb. jasně stanovila, že obecně prospěšnou činnost lze vykonávat i pro obecně prospěšné instituce.¹²¹ Seznam obcí a jiných institucí vede příslušná PMS. Paní Mgr. Musialková nebyla schopna při našem interview říci přesné číslo, neboť jejich počet přímo v Olomouckém kraji je vysoký, ale na internetových stránkách PMS jsem našel, že v působnosti PMS v Olomouci je zaregistrovaných 806 poskytovatelů. Jedná se o školy, sportovní kluby, azylové domy atd.¹²² PMS poskytovatele sama vyhledává a nabízí jim možnou spolupráci, ale obce a jiné instituce mohou kontaktovat PMS i samy. V žádosti by mělo být stanoveno místo výkonu práce, její druh, rozsah, doba výkonu práce, případně další zvláštní podmínky (např. potřeba potravinářského průkazu).¹²³ Je zde i možnost, že odsouzený sám navrhne poskytovatele, u kterého by mohl práci vykonat. V tomto vidím určitý problém, neboť zde může docházet k obcházení zákona. Může docházet k zvýhodňování jedince např. tím, že je vykázán jiný počet hodin, než doopravdy odsouzený vykonal. Dle paní Mgr. Musialkové je tato obava opodstatněná, ale nelze ji zcela vyloučit, neboť odsouzený často vykonává práci ve své obci a

¹¹⁸ HOSTAŠ, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Právní rozhledy*, 1999, č. 7, s. 426.

¹¹⁹ KOTULAN, Petr. K pojmu obecné prospěšnosti při ukládání trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. XLVI, č. 4, s. 222.

¹²⁰ ŠÁMAL, Pavel, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav. *Trestní zákon: komentář*. 2. vydání. C. H. Beck, 1995, s. 278.

¹²¹ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty...*, s. 305.

¹²² PMS. Pmscr.cz, [cit. 8. 6. 2015]. Dostupné na <<https://www.pmscr.cz/prehled-poskytovatelu-opp/?SID=806>>.

¹²³ PMS. *Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu OPP*. pmscr.cz, 2003 [cit. 8. 6. 2015]. Dostupné na <https://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf>.

zde samozřejmě existují určité známosti mezi obyvateli dané obce a nehraje zde roli, zda odsouzený sám navrhl poskytovatele nebo ho vybrala PMS.

Jako problematická se dle paní Mgr. Musialkové jeví úprava ochrany poskytovatele při náhradě škody vzniklé během výkonu OPP. Během výkonu práce může docházet ke vzniku škod. Ty vznikají buď poskytovateli, odsouzenému nebo třetím osobám. A právě náhrada škody odsouzenému a třetím osobám dělá problémy poskytovatelům, neboť jsou to právě oni, kdo nese odpovědnost za tyto škody. Poskytovatel může buď uzavřít pojištění, nebo se nepojišťovat a riskovat, že v případě škody bude platit náhradu ze svých zdrojů. Obě situace jsou pro poskytovatele nežádoucí a zatěžují jeho rozpočet, což některé možné kandidáty odrazuje. Dle mého názoru by se tento problém *de lege ferenda* dal vyřešit tím, že by stát převzal odpovědnost za tuto vzniklou škodu. Myslím si, že je v zájmu státu, aby byl odsouzenému udělen trest OPP v případě, že splňuje kritéria. Zprv je zde značná finanční úspora. Jeden den vězně ve vězení stojí daňového poplatníka 954 Kč (náklady na platy, pojistné, ostatní věcné výdaje a FKSP) v případě, že se částka za jednoho vězně počítá za výdaje na celou Vězeňskou službu, jedná se o 1 221 Kč (tj. náklady na platy, pojistné, ostatní věcné výdaje, FKSP, kapitálové výdaje a sociální dávky).¹²⁴ A zadruhé resocializace odsouzeného a jeho náprava probíhá lépe mimo vězení. V případě převzetí odpovědnosti státem by došlo ke zvýšení počtu poskytovatelů a tím by došlo k širšímu uplatnění trestu OPP.

4.4.3 Výměra trestu OPP

Předešlá právní úprava umožňovala uložit trest v rozsahu 50 až 400 hodin. Tento rozsah byl však odborníky kritizován. Bylo poukazováno na fakt, že hranice 400 hodin se v zahraničních úpravách vyskytuje zřídka a horní hranice je stanovena spíše kolem 300 hodin, ve Francii např. jen 210 hodin.¹²⁵ Dalším argumentem bylo, že takto vysoká výměra snižuje motivaci k dokonání prací, k nedodržování podmínek a vede k menší efektivitě.¹²⁶ Je nutné zdůraznit, že předcházející úprava stanovila lhůtu 1 roku pro výkon trestu a to dle §45a zákona č. 140/1961 Sb. V dnešní době je stanovena 2 letá lhůta, která začíná běžet od nařízení výkonu trestu. Do této doby se nezapočítává doba, po kterou odsouzený nemohl trest vykonat, a to z důvodu zdravotních nebo zákonných překážek nebo z důvodu vazby a výkonu TOS, a to dle § 65 odst. 1 TZ. Takto vysoká výměra a krátká doba pro výkon vedla k častému

¹²⁴ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. vscr.cz, 30. 4. 2015 [cit. 8. 6. 2015]. Dostupné na, <http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2014.pdf>.

¹²⁵ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty...*, s. 303.

¹²⁶ ZEŽULOVÁ, J., KABÁTOVÁ, I. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, č. 6, s. 12.

přeměnění trestu OPP na TOS a to mělo za následek neúplné využití kladů trestu OPP.¹²⁷ Zákodárce tyto argumenty přijal a v novém zákoníku účinném od 1. 1. 2010 snížil možnou výměru na 50 až 300 hodin. Dle paní Mgr. Musialkové tato změna přinesla změnu k lepšímu, neboť se stávalo, že odsouzený nestihl odpracovat hodiny z důvodu pracovního vytížení. Domnívám se, že i v dnešní době je s tímto určitý problém, neboť soudy ne vždy reflektují postavení odsouzeného. Soudy by se, dle mého názoru, měly více zaměřit na možnost skloubení výměry trestu a časových podmínek jednotlivých odsouzených, kteří jsou v pracovním poměru. Můžeme si představit situaci, kdy odsouzený pracuje 8 hodin denně, do práce dojíždí a poté se musí ještě dopravit do místa výkonu OPP, které může ležet v jiném místě. V takovém případě nezbyvá odsouzenému moc času pro výkon OPP, nehledě na to, že efektivita vykonané práce v takovém případě nebude vysoká a je zde i větší riziko vzniku škody z důvodu únavy a nepozornosti. Proto si myslím, že by soudy měly více přihlížet k tomuto kritériu.

Dalším problémem je, že není zákonem stanovený harmonogram možných odpracovaných hodin v rámci jednoho dne. Dochází tak k situacím, kdy odsouzený buď pracuje v jednom dni více než 8 hodin, a to po delší časový úsek, a tím dochází ke zhoršení kvality práce a bezpečnosti odsouzeného.¹²⁸ Dle mého názoru tímto rychlým odpracováním také dochází k maření účelu trestu OPP a tím je resocializace odsouzeného pomocí práce a kontaktu s lidmi. Nebo na druhou stranu dochází k situacím, kdy se odsouzený snaží výkon OPP co nejvíce prodlužovat v naději, že nebude muset trest OPP dokončit a z tohoto důvodu dochází k přeměně na TOS.¹²⁹ Proto souhlasím s názory některých odborníků, že by měl být *de lege ferenda* stanoven zákonem harmonogram, kde by bylo jasně stanoveno, kolik minimálně a maximálně hodin může odsouzený denně odpracovat, např. pomocí odkazu na zákoník práce.¹³⁰

Problematikou výměry trestu OPP se také zabýval NS ČR, který ve svém usnesení ze dne 26. června 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001 konstatoval, že je možné uložit takovou výměru, která při přeměně na TOS činí méně, než je dolní hranice trestní sazby pro daný TČ.¹³¹ Ve svém dalším rozsudku ze dne 23. května 2007, sp. zn. 4 Tz 34/2007 NS naopak konstatoval, že soud nesmí uložit takovou výměru trestu OPP, která by v případě přeměny celkového trestu OPP vedla k tomu, že trest by byl vyšší než možná horní hranice trestní sazby za daný

¹²⁷ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 303.

¹²⁸ KUČTA, J. *Trest obecně prospěšných prací – přítomnost a budoucnost* [online]. 13. srpna 2009 [cit. 9. 6. 2015]. Dostupné na <<http://www.law.muni.cz/edicni/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kuchta.pdf>>.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. června 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001.

TČ.¹³²

Dle § 63 odst. 2 TZ má soud možnost vedle obligatorní výměry trestu OPP uložit pachateli na dobu trestu přiměřená omezení a povinnosti, které jsou dále uvedeny v demonstrativním výčtu v § 48 odst. 4 TZ. Jejich cílem je, aby pachatel vedl řádný život. Soud by také měl pachateli uložit povinnost nahradit škodu nebo odčinit nemajetkovou újmu či vydat bezdůvodné obohacení. Pojem přiměřenost dále konkretizuje NS ve svém usnesení ze dne 22. července 2003, sp. zn. 4 Tz 112/2003.¹³³ Řádný život NS konkretizoval ve svém rozhodnutí ze dne 8. března 2003, sp.zn. 4 Tz 16/2003.¹³⁴

4.4.4 Stanovisko pachatele a jeho zdravotní způsobilost

V § 64 TZ jsou stanoveny další podmínky pro uložení trestu OPP. V první řadě se jedná o stanovisko pachatele, ke kterému soud při svém rozhodování přihlédne. Soud je povinen si stanovisko opatřit v každé situaci, ať už je tento trest ukládán rozsudkem po hlavním líčení nebo trestním příkazem. V takové situaci si soud musí stanovisko opatřit ještě před rozhodnutím. V případě, že pachatel odmítne sdělit své stanovisko, platí, že trest OPP nelze uložit.¹³⁵ Jak vyplývá z ustanovení daného paragrafu, soud ke stanovisku pachatele pouze přihlédne, a tudíž kladné stanovisko pachatele není podmínkou uložení trestu. Z tohoto vyplývá, že může být trest OPP udělen i v případě, že stanovisko pachatele je záporné.

V této, právní úpravě vidím slabinu trestu OPP. Myslím si, že kladné stanovisko pachatele by mělo hrát zásadní roli při ukládání trestu, neboť do značné míry vypovídá o vnitřním rozpoložení pachatele a o jeho vůli trest vykonat. Také si myslím, že souhlas s výkonem OPP vede pachatele k odpovědnosti a k většímu uvědomění si svého činu. Kladné stanovisko je také důležité pro resocializaci pachatele a pro dosažení účelu trestu.¹³⁶ Je sice pravda, že tento souhlas nemusí být vždy míněn vážně a může být jen prostředkem k dosažení mírnějšího a výhodnějšího trestu. Na toto mě také upozorňovala paní Mgr. Musialková z PMS v Olomouci. Při naší debatě hovořila o tom, že většina pachatelů poskytne kladné stanovisko a všemožným způsobem se dušuje, že trest vykoná, ale následně po uložení trestu dochází z jejich strany k průtahům a úmyslnému vyhýbání se splnění soudem stanovené činnosti. Někteří odborníci k této problematice také dodávají, že lze předpokládat, že v případě

¹³² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. května 2007, sp. zn. 4 Tz 34/2007.

¹³³ Blíže k pojmu přiměřenost v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. července 2003, sp. zn. 4 Tz 112/2003.

¹³⁴ Blíže k pojmu řádný život v rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 8. března 2003, sp.zn. 4 Tz 16/2003.

¹³⁵ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 300.

¹³⁶ VŮJTĚCH, Jan a kol. *Výzkum institutu obecně prospěšných prací*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1998. s. 98.

záporného stanoviska soud tento trest neuloží.¹³⁷

Jsem si vědom těchto úskalí a toho, že praxe se dané úpravě přizpůsobila, ale i přesto si myslím, že úprava *de lege ferenda* by měla obsahovat ustanovení, ve kterém by kladné stanovisko bylo nutnou podmínkou pro uložení trestu OPP. Dále bych stanovil, že v případě porušení podmínek, se kterými odsouzený ve svém kladném stanovisku souhlasil, by mělo za následek zvýšení trestu po přeměnění např. o 1/3 s tím, že takto přeměněný trest by nesměl být vyšší než horní hranice trestní sazby za daný TČ. Tímto by došlo dle mého názoru k efektivnějšímu využití trestu OPP a ke snížení počtu přeměněných trestů OPP na TOS. Je samozřejmé, že před udělením takového stanoviska by byl pachatel řádně poučen o následcích porušení stanoviska. Také by bylo zapotřebí pachatele podrobněji informovat o druhu práce, místu výkonu, harmonogramu atd. z toho důvodu, aby nedocházelo k následnému napadání stanovisek před soudy vyšší instance.¹³⁸ Toto by měla na starost PMS.

Pro zavedení povinného kladného stanoviska, hovoří také úprava v jiných státech, jako je Francie, Nizozemsko, nebo Velká Británie a dokonce i mezinárodní dokumenty.¹³⁹

Dále soud přihlíží ke zdravotnímu stavu pachatele a v případě, že je pachatel zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce tento trest neuloží dle §64 TZ. Zjišťuje se, zda pachatel je schopen vykonávat soustavnou práci, tudíž uložení trestu nebrání dočasná pracovní neschopnost, ale musí se jednat o zdravotní problém trvalejšího charakteru, jako jsou některé případy invalidity. Zdravotní způsobilost zjišťuje úředník PMS při „předprojednání“ trestu, kde se dotazuje pachatele, zda má některá zdravotní omezení bránící uložení tohoto trestu. Následně pachatel podepisuje stanovisko, kde krom jeho stanoviska je i uvedeno prohlášení o jeho zdravotní způsobilosti. Ukázka stanoviska pachatele je součástí přílohy. V případě, kdy pachatel tvrdí, že existuje zdravotní omezení, je povinen toto doložit pomocí lékařské zprávy. Při zjišťování zdravotní způsobilosti soud postupuje přiměřeně podle předpisů, které upravují posuzování způsobilosti k výkonu práce. K rozhodnutí, zda je pachatel způsobilý či nikoliv potřebuje soud důkazy, kterými mohou být lékařské zprávy, odborné vyjádření, ale i znalecký posudek.¹⁴⁰ Soud zkoumá jak fyzickou způsobilost, tak i psychickou způsobilost.¹⁴¹ Zdravotní způsobilost má vliv na uložení trestu, na jeho výměru a

¹³⁷ KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 500.

¹³⁸ KUCHTA, J. *Trest obecně prospěšných prací – přítomnost a budoucnost* [online]. 13. srpna 2009 [cit. 9. 6. 2015]. Dostupné na <<http://www.law.muni.cz/edicni/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kuchta.pdf>>.

¹³⁹ SUCHÝ, Oldřich, VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1996, č. 4, s. 1 - 5.

¹⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 854-855.

¹⁴¹ SOTOLÁŘ, Alexander, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení...*, s. 323.

na druh možných prací.¹⁴²

Posledním kritériem pro uložení trestu OPP je možnost uložení trestu. K tomuto kritériu neexistuje podrobnější úprava, proto se lze domnívat, že pod tuto kategorii spadají věci jako dostatek pracovních míst v místě bydliště pachatele či okolí, zda je zde možnost dojíždění ze strany pachatele atd.¹⁴³

4.4.5 Přeměna trestu OPP

V případě, že odsouzený neplní podmínky jemu stanovené trestem OPP, může soud tento trest přeměnit na trest jiný. Jedná se o situace, kdy odsouzený nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu OPP, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně tento trest nevykoná ve stanovené době. Jedná se o různá porušení, která jsou dána alternativně. K přeměně může dojít i během doby stanovené pro jeho výkon. Tyto alternativy porušení trestu OPP jsou uvedeny v § 65 odst. 2 TZ. V tomto bodě došlo ke změně oproti minulé právní úpravě, neboť minulé úprava znala jen možnost přeměny trestu OPP z důvodu nevedení řádného života a z důvodu zaviněného nevykonání v stanovené době. V praxi se vyskytl problém s interpretací pojmu stanovená doba (tento problém je v dnešní době vyřešen pomocí § 65 odst. 2 TZ). Nebylo jisté, zda se tím má chápat doba 1 roku nebo doba stanovená harmonogramem práce. S řešením přišla judikatura. Přesněji rozhodnutí č. 50/99 Sb. rozh. tr., ve kterém bylo stanoveno, že stanovenou dobou se má na mysli doba stanovená harmonogramem a v případě, že harmonogram není, doba 1 roku.¹⁴⁴ Soud musí před přeměnou zkoumat, v jakém rozsahu byly OPP vykonány a to ke dni vydání rozhodnutí o přeměně. Soud tak musí učinit, neboť samotné zahájení řízení o přeměně trestu OPP není překážkou pro pokračování ve výkonu trestu OPP, k tomuto závěru došel NS ve svém rozhodnutí č. 50/99 Sb. rozh. tr.¹⁴⁵

Dalším problematickým bodem přeměny trestu OPP na jiný trest je, že dokonce i poté, co soud rozhodl o přeměně trestu OPP a před tím, než dojde k nástupu výkonu trestu, může odsouzený vykonat zbytek nebo část hodin, které měl odpracovat. Tímto způsobem se může odsouzený vyhnout přeměně na jiný trest. Tato možnost vychází z použití § 92 odst. 2 TZ per analogiam.¹⁴⁶

S tímto postupem nemohu souhlasit, neboť tak dochází k porušení účelu trestu OPP a

¹⁴² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139...*, s. 854- 855.

¹⁴³ . ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 301- 302.

¹⁴⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád...*, s. 108.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 109.

¹⁴⁶ POLMOVÁ, Olga. K jednomu z problémů výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestněprávní revue*, 2008, č. 3, s. 80.

trestu obecně. Účelem a smyslem trestu OPP a trestu obecně je ochrana společnosti a snaha resocializovat pachatele a tím působit preventivně, tak aby nedocházelo k páčání dalších TČ ze strany pachatele. Společnost tímto trestem dává odsouzenému druhou šanci a taky svým způsobem vkládá určitou naději do toho, že odsouzený bude svého činu litovat a pokusí se o nápravu škod, které způsobil. Společnost také doufá, že odsouzený bude mít díky uložení tohoto trestu větší šanci na včlenění se do dané společnosti a snaží se mu k tomu podat pomocnou ruku. Ale v případě, že odsouzený tuto důvěru zklame a již poněkolkáté poruší zákon, by neměla existovat možnost, jak se přeměně na jiný přísnější trest vyhnout. Myslím si, že smyslem přeměn alternativních opatření je motivace pachatele k tomu, aby splnil dané podmínky mu uložené trestem, ale v případě „jednoduché“ možnosti vyhnoutí se přeměně, tento smysl nemůže být naplněn. Souhlasím s řešením de lege ferenda, které popisuje ve své knize o alternativních opatřeních pan doktor Ščerba. Osobně bych ale byl přísnější a navrhoval bych, aby bylo výslovně stanoveno pro všechny možnosti porušení trestu OPP, jak jsou vyjmenovány v § 65 odst. 2 TZ, že počet neodpracovaných hodin se počítá od doby, kdy odsouzený zavedl důvod k přeměně.¹⁴⁷

V dnešní době je možné trest OPP přeměnit na jiné tresty stanovené v § 65 odst. 2 písm. a), b) a c). Jedná se o tři alternativy, které může soud vybrat dle svého uvážení. Jako první je uvedena možnost přeměny na trest DV za podmínek v § 60 odst. 1 TZ, dále nová možnost přeměny na trest peněžítý a v neposlední řadě možnost přeměny na TOS. V prvním a třetím případě se každá i jen započatá hodina přeměňuje na jeden den DV resp. jeden den odnětí svobody. Dříve byl poměr stanoven v poměru 2:1. Dvě byt' jen započaté hodiny nevykonaných prací se přeměnily na jeden den DV nebo jeden den odnětí svobody.¹⁴⁸ Se změnou TZ docházelo k problémům s výpočtem přeměny. Výměra byla stanovena dle starého právního předpisu, ale následná přeměna byla stanovena podle nových pravidel. V praxi tak docházelo k situacím, kdy byla uložena výměra 400 hodin (zákon z roku 1961 toto umožňoval), která byla následně dle nových pravidel přeměněna na 400 dnů TOS. Tento problém vyřešil až NS ve svém rozsudku ze dne 16. února 2011, sp. zn. 4 Tz 76/2010, který judikoval, že se jedná o nezákonný postup.¹⁴⁹

Zákonem č. 390/2012 Sb., byla stanovena další možnost přeměny a to na peněžítý trest. Součástí stanoveného peněžitého trestu je i stanovení náhradního TOS jako pojistka pro případ, že nebude peněžítý trest vykonán. Náhradní trest nesmí být přísnější, než trest, který

¹⁴⁷ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 311- 312.

¹⁴⁸ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 309- 310.

¹⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. února 2011, sp. zn. 4 Tz 76/2010.

by pachateli hrozil v případě přeměny trestu OPP na TOS. Dle mého názoru by tato možnost měla být de lege ferenda vypuštěna. Osobně chápu přeměnu jako institut, který má v případě nedodržení podmínek trestu pachatele za toto potrestat a pokud budeme vycházet ze systematiky trestů v TZ jeví se tento trest jako trest mírnější oproti OPP, především pro majetnější odsouzené.

4.4.6 Ponechání trestu OPP v platnosti a zahlazení odsouzení

Ve výjimečných případech může soud ponechat trest OPP v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu trestu až o 6 měsíců i tehdy, když odsouzený zavinil příčinu k přeměně trestu. V takovém případě soud může k již danému trestu OPP stanovit dohled nad výkonem zbytku trestu, může stanovit dosud neuložená přiměřená omezení a povinnosti dle § 48 odst. 4 nebo stanovit některé z výchovných opatření dle § 63 odst. 3 TZ, je-li odsouzený ve věku blízkém mladistvých.¹⁵⁰

V případě, že odsouzený trest vykoná nebo je od výkonu trestu či jeho zbytku upuštěno, hledí se na odsouzeného jakoby nebyl odsouzen. K fikci neodsouzení v tomto případě dochází ex lege, a to na základě § 65 odst. 4 TZ. Myslím si, že toto je další výhoda tohoto trestu, neboť odsouzený má díky výmazu trestu z trestního rejstříku větší šanci na začlenění se do společnosti a na „nový“ a plnohodnotný život.

4.5 Procesněprávní úprava trestu OPP

4.5.1 Postup soudu před rozhodnutím o trestu OPP

Trest OPP může být uložen dvěma způsoby. Buď formou odsuzujícího rozsudku, nebo formou trestního příkazu. Při ukládání trestu OPP formou trestního příkazu je stanovena nutnost soudu vyžádat si zprávu probačního úředníka. Povinnost vyžádat si zprávu při vydání trestního příkazu je zakotvena v § 314e odst. 3. K tomuto zakotvení došlo z důvodu, že trest OPP je velmi často ukládán trestním příkazem, bohužel v dobách minulých ne vždy samosoudci využívaly probační úředníky ke zjištění důležitých informací o možnostech uložení trestu a ke zjištění informací o osobě obviněného. Tento nedostatek měl za následek, že samosoudce ukládal trest „naslepo“, aniž by věděl, zda trest má šanci na úspěch a zda bude řádně vykonán. Toto vedlo k častému přeměnění trestu OPP na TOS.¹⁵¹ Povinnost vyžádat si zprávu probačního úředníka v případech, kdy k uložení dochází v „běžném“ TŘ není nikde stanovena, tudíž se jedná pouze o fakultativní možnost předsedy senátu nebo státního

¹⁵⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹⁵¹ HÁKOVÁ, Lucie, KOTULAN, Petr, ROZUM, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 2005, č. 4, s. 11.

zástupce. Ve skutečnosti dle paní Mgr. Musialkové k takovému vyžádání dochází téměř vždy, neboť tato zpráva ulehčuje soudu úvahu o případném trestu. Možnost vyžádání zprávy je stanovena v § 27b odst. 2 TR.¹⁵² De lege ferenda bych tedy navrhl, obligatorní povinnost soudu si zprávu probačního úředníka vyžádat.

Hlavní roli v této fázi hrají probační úředníci. Jejich úkolem je zjistit všechny možné informace a okolnosti, které vylučují uložení trestu OPP, nebo které hovoří ve prospěch uložení. Hlavní prostředkem pro zjištění těchto informací je osobní rozhovor s pachatelem. Během rozhovor probační úředník zjišťuje zdravotní stav pachatele, jeho znalosti, dovednosti, závislosti na návykových látkách a jiné závislosti. Cílem úředníka je také zjistit motivaci pachatele trest vykonat a mimo jiné se ho dotazuje na jeho postoj ke spáchanému TČ.¹⁵³

Výsledkem pohovoru je zhotovení stanoviska pachatele, které obsahuje také prohlášení o zdravotní způsobilosti, dále je obviněný poučen o výkonu trestu OPP a v neposlední řadě je vydána zpráva úředníka k uložení trestu OPP (vše je součástí přílohy mé diplomové práce). V této zprávě je uveden přehled všech kroků, které úředník učinil, postoj obviněného k trestné činnosti a k řešení jejich následků a v neposlední řadě stanovisko probačního úředníka k uložení trestu OPP. Tyto dokumenty jsou následně doručeny obviněnému a soudu, kterému slouží jako podklad pro své rozhodnutí.

O důležité roli probačního úředníka hovoří i statistiky. Z nich vyplynulo, že získání informací pomocí probačního úředníka zvyšuje šanci na úspěšné vykonání trestu OPP.¹⁵⁴

4.5.2 Nařízení výkonu trestu a projednání podmínek trestu

Poté co se stane vydané rozhodnutí vykonatelné, je opis tohoto rozhodnutí zaslán probačnímu úředníkovi. Rozhodnutí soudu obsahuje pouze výměru trestu a případně přiměřené povinnosti a omezení, povinnost nahradit škodu či nemajetkovou újmu nebo povinnost vydat bezdůvodné obohacení.

Následně probační úředník vyhotoví návrh, ve kterém navrhne druh práce a místo výkonu. O tomto návrhu posléze rozhodne okresní soud, který uložil trest OPP. Probační úředník ve své úvaze o výběru druhu a místa práce vychází z potřeby výkonu práce v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí. Je povinen také přihlížet k tomu, aby místo výkonu bylo co nejbližší místu bydliště odsouzeného, tímto není dotčena možnost výkonu mimo obvod okresního soudu odsouzeného, ale s tímto musí odsouzený písemně souhlasit

¹⁵² Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

¹⁵³ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace...*, s. 92.

¹⁵⁴ ŽATECKÁ, Eva. Poznatky z praxe probačních pracovníků (možné náměty de lege ferenda). *Trestněprávní revue*, 2007, č. 6, s. 181.

v návrhu probačního úředníka.¹⁵⁵ Úředník vybere daného poskytovatele z celorepublikové elektronické databáze, ve které jsou zaevidováni všichni poskytovatelé včetně jejich požadavků a podmínek.¹⁵⁶ Při výběru správného poskytovatele úředník předně vychází z informací, které se dozvěděl od odsouzeného ve fázi „předjednávání“. Snaží se nalézt činnost, která bude nejvíce vyhovovat schopnostem, dovednostem a kvalifikací daného odsouzeného a také z podmínek na umístění poskytovatele, jak jsem uvedl výše. Následně dochází ke kontaktování poskytovatele, při kterém se zjišťuje aktuální potřeba pracovníků. Někteří odborníci tvrdí, že soud by neměl druh práce vymezovat příliš úzce, neboť pak mohou nastat situace, kdy poskytovatel není schopen tak úzce vymezenou práci poskytnout.¹⁵⁷ Na druhou stranu NS ve svém rozsudku ze dne 8. dubna 2003, sp. zn. 4 Tz 16/2003 judikoval, že vymezení práce nesmí být příliš široké, neboť poskytovatel by poté mohl odsouzeného nutit k pracím, které není schopen kvůli zdravotnímu stavu vykonat. Bylo také konstatováno, že odsouzený je vázán určeným druhem práce a místem výkonu.¹⁵⁸

Výkon je nařízen ve formě usnesení, které obsahuje poučení o povinnosti odsouzeného dostavit se ve lhůtě 14 dní na středisko PMS v obvodu okresního soudu, v němž má být trest vykonán, za účelem projednání dalších podmínek výkonu trestu OPP. Dále je poučen o povinnosti dostavit se ve stanovený den na místo výkonu své práce u vybraného poskytovatele. Tento den vybere pověřený probační úředník.

Způsob nařízení výkonu trestu, byl velmi kritizován paní Mgr. Musialkovou během našeho pohovoru a to z důvodu zbytečného prodlužování. Především jde o situace, kdy poskytovatel má volné pracovní místo, ale potřebuje pracovníka v řádech dnů. Jedná se především o situace, jako jsou sněhové kalamity, povodně a další nenadále situace. V takovýchto případech je zapotřebí rychlá koordinace mezi všemi stranami. Tohoto ale není možné dosáhnout v případě, že o nařízení výkonu rozhoduje soud. Následkem tohoto je poté, že PMS sice má volné „pracovní síly“, ale nemůže je v daný moment poskytnout. Myslím si, že de lege ferenda by mělo být zákonem stanoveno, že nařízení výkonu trestu vydává probační úředník, který má daný případ na starost. Došlo by tím k částečnému ulehčení práce soudu, ale hlavně k lepšímu využití trestu OPP. Pro zavedení tohoto hovoří i to, že probační úředník vyhotovuje návrh na základě, kterého soud následně rozhodne.

Během projednání podmínek trestu OPP po nařízení výkonu trestu OPP, dochází

¹⁵⁵ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

¹⁵⁷ BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, č. 5, s. 8.

¹⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. dubna 2003, sp. zn. 4 Tz 16/2003.

k detailnímu upřesnění harmonogramu práce. Probační úředník se snaží s odsouzeným najít co nejlepší řešení, které umožní vykonat práce ve stanovené 2 leté lhůtě. Tento harmonogram je pro odsouzeného závazný a jeho nerespektování může vést až k přeměně trestu.

4.5.3 Kontrola výkonu trestu OPP

Po nabytí právní moci usnesení o nařízení výkonu práce vyrozumí soud PMS v obvodu okresního soudu, ve kterém má být trest OPP vykonán a zároveň opatřením pověří probačního úředníka z této PMS kontrolou nad výkonem trestu. Kontrola úředníka PMS spočívá nejen v osobní kontrole odsouzeného na pracovišti, ale i v podpoře odsouzeného, kdy probační úředník poskytuje rady odsouzenému ve věcech jako je splácení dluhů atd. Dále probační úředník kontroluje, zda odsouzený vede řádný život a dodržuje mu stanovené přiměřené omezení a povinnosti. Práce úředníka také spočívá v kontaktu s poskytovatelem, při kterém je zjišťováno, zda se odsouzený pravidelně dostavuje dle harmonogramu k výkonu práce a zda nedochází k nechtěnému jednání ze strany odsouzeného. Kontrolu nad odsouzeným provádí i daný poskytovatel, neboť ten musí zaznamenávat docházku a ve svém zájmu kontroluje i chování odsouzeného během pracovní doby. V případě, že odsouzený neplní povinnosti mu stanovené, má úředník povinnost tuto skutečnost nahlásit soudu. Poskytovatel neplnění povinností oznamuje úředníkovi PMS, který následně o tom to vyrozumí soud. Probační úředník má také povinnost bezodkladně sdělit soudu, že odsouzený trest OPP vykonal.¹⁵⁹

Při rozhovoru s paní Mgr. Musialkovou, jsem se dozvěděl, že na jednoho úředníka PMS v Olomouci spadá přibližně 150 odsouzených, což má za následek, že osobní návštěvy na pracovištích neprobíhají tak intenzivně, jak by bylo zapotřebí. Z tohoto důvodu by bylo vhodné navýšit počet pracovníků PMS v ČR. Dále jsme se zaobírali myšlenkou spolupráce s Univerzitou Palackého v Olomouci. Spolupráce by spočívala ve výpomoci zaučených studentů, zejména z právnické fakulty s kontrolou odsouzeného spojenou s právní pomocí. Tato spolupráce by mohla fungovat podobným způsobem jako studentská poradna, jež je součástí právnické fakulty. Dle mých zkušeností ze studentské poradny by se mohlo jednat o získání dobrých zkušeností pro studenty právnické fakulty a možnost nahlédnout do praxe.

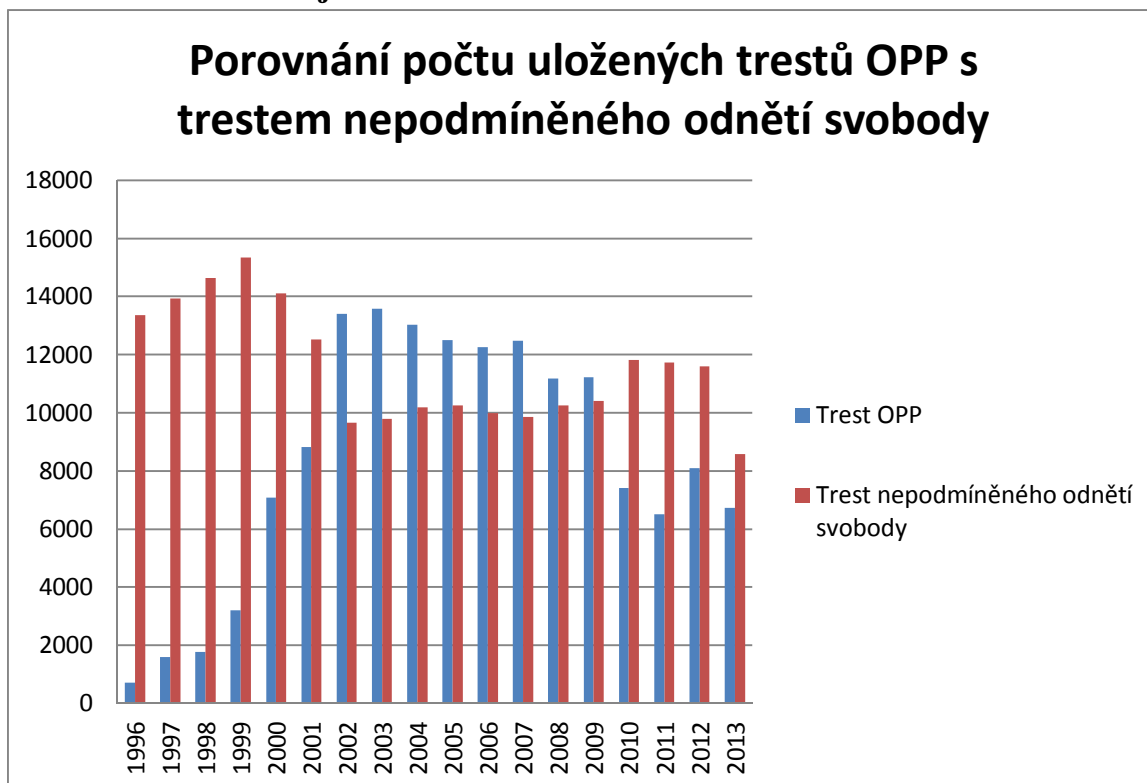
4.5.4 Odklad, přerušování a upuštění od výkonu trestu OPP

Tato problematika je zakotvena v § 339 až § 340a TŘ. Tyto kompetence jsou vloženy do rukou předsedy senátu, který může rozhodnout o odkladu nebo přerušování pokud nastanou různorodé situace. Zprvu odsouzený není schopen pro přechodné zhoršení zdravotního stavu

¹⁵⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

schopen trest vykonat. Zadruhé z důvodu těhotenství a narození dítěte a to na dobu 1 roku po porodu. Anebo z jiného důležitého důvodu nanejvýš po dobu 3 měsíců. Specifický důvodem je odložení nebo přerušování výkonu trestu z důvodu výkonu vojenské služby. Předseda senátu také může upustit od výkonu trestu OPP nebo jeho zbytku za předpokladu, že zdravotní stav odsouzeného se změní takovým způsobem, že odsouzený není dlouhodobě schopen trest vykonat.¹⁶⁰

4.6 Statistické údaje trestu OPP

Zdroj: Statistická ročenka kriminality Ministerstva spravedlnosti

Statistické údaje jsem získal ze statistických ročenek kriminality ministerstva spravedlnosti.¹⁶¹ Jedná se o data z let 1996 až 2013. Tedy data od zavedení trestu OPP do našeho právního řádu až po data, která jsou v danou chvíli dostupná. Trest OPP byl zaveden do našeho právního řádu novelou TZ zákonem č. 152/1995 Sb. s účinností od 1. ledna 1996. Z grafu můžeme vyčíst, že během prvních 4 let docházelo k uložení trestu OPP spíše sporadicky, toto si vysvětluji tím, že se jednalo o institut zcela nový, který obsahoval mnoho nedořešených problémů, s kterými se praxe nejprve musela vyrovnat a z tohoto důvodu si myslím, že soudům se příliš nechtělo vstupovat do neznámých vod. Přitom ve stejném období dochází k nárůstu uložení trestu nepodmíněného odnětí svobody.

¹⁶⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

¹⁶¹ JUSTICE ČR. justice.cz, [cit. 12. 6. 2015]. Dostupné na, < <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>>.

Jako přelomový se může zdát rok 2000. V tomto roce dochází ke zdvojnásobení uložení trestu OPP a k tomu dochází ke snížení uložených trestů nepodmíněného odnětí svobody. Tato tendence i nadále postupovala až do roku 2002, kdy dochází k tomu, že trest OPP je uložen vícekrát, než trest nepodmíněného odnětí svobody. Toto si lze vysvětlit dle mého názoru novelizací TZ zákonem č. 265/2001 Sb., který nabyl účinnosti 1. 1. 2002. Poté můžeme sledovat, že trest OPP je i nadále ukládán ve větší míře než trest nepodmíněného odnětí svobody, ale je nutné sledovat, že rozdíl uložení se každým rokem zmenšoval.

Další zlom přichází v roce 2010, tedy v době kdy nabývá účinnosti nový TZ. Myslím si, že tento vývoj je důsledkem zavedení nových alternativ a také přísnějšími podmínkami pro ukládání trestu OPP. Tento trend i nadále pokračuje, ale dochází ke snížení rozdílu.

5 Trest domácího vězení

5.1 Obecná charakteristika trestu DV

Trest DV můžeme nejlépe charakterizovat pomocí §60 odst. 3 TZ jako trest spočívající v povinnosti odsouzeného zdržovat se po dobu výkonu tohoto trestu v určeném obydlí nebo jeho části v stanoveném časovém období, pokud mu v tom nebrání důležité důvody.¹⁶²

V dnešní době se ve světě uplatňují dvě formy DV. První je tzv. Front- end model a druhou formou je tzv. Back- end model.¹⁶³

Back- end model, který našel své uplatnění především v U. S. A. a Kanadě, spočívá v tom, že odsouzený je povinen vykonat DV až po výkonu TOS. Cílem tohoto modelu je snížení rizika recidivy a zvýšení doby, po kterou je odsouzený vystaven nápravným opatřením.¹⁶⁴

Front- end model, který je naopak uplatňován ve většině zemí Evropy, spočívá v tom, že DV působí jako alternativa k TOS. Cílem je, aby výkonem DV bylo dosaženo účelu trestu a pro případ, že se tak nestane je zde možnost dodatečné přeměny na TOS.¹⁶⁵

Myslím si, že klady DV se až na nějaké výjimky (specifické pro OPP nebo DV) neliší od trestu OPP, proto bych odkázal na podkapitolu 4.1. Negativa DV se dle názoru mého a názoru odborníků přeci jen liší podstatněji. V prvé řadě je zde shledávána kolize trestu DV s ochranou lidské důstojnosti, soukromí odsouzeného a osob spolubydlících a také nedotknutelnost obydlí.¹⁶⁶ Tomuto problému se budu věnovat v další části své práce. Dále je uváděno, že DV je diskriminační, neboť ho lze uložit pouze sociálně integrovaným osobám.¹⁶⁷ Dalším negativem může být to, že v případě elektronického monitoringu nedochází k tak účinné resocializaci, jako při přímém kontaktu probačního úředníka s odsouzeným.¹⁶⁸ I na základě těchto a dalších negativ si myslím, že trest DV má své opodstatnění a také si myslím, že pozitiva trestu pro odsouzeného a společnost převládají, tudíž shledávám znovu zavedení DV do našeho právního řádu jako krok správným směrem.

¹⁶² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹⁶³ *Zkušenosti ze zahraničí* [online]. portal.justice.cz, 26. 02. 2010 [cit. 15. 6. 2011]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=5272&d=310185>>.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ HOŘÁK, Jaromír. Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených. *Trestní právo*, 2005, č. 12, s. 8.

¹⁶⁷ NAVRÁTILOVÁ, Jana. Trest domácího vězení. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 97.

¹⁶⁸ KRAHL, Matthias. Elektronicky hlídané domácí vězení. *Právní rozhledy*, 1998, č. 5, s. 232.

5.2 Historie trestu DV

Trest DV není nijak novým institutem. Tento „trest“ sloužil již v dávné minulosti, jako vynikající prostředek v boji s opozicí a lidmi, kteří měli jiný názor než vládnoucí vrstva, nebo kteří byli z nějakého důvodu nežádoucí. Skvělou ukázkou může být uvěznění Napoleona Bonaparte na ostrově Sv. Helena.¹⁶⁹ Počátky dnešního trestu DV můžeme nalézt v U. S. A. v 80. letech 20. století. Nedlouho poté v roce 1986 byl poprvé použit v U. S. A. elektronický monitoring odsouzeného¹⁷⁰. Postupně se trest DV využívající elektronický monitoring rozšířil do Evropy, kde je využíván např. ve Velké Británii, Francii, Holandsku nebo Belgii.¹⁷¹

V našem právním řádu se trest DV objevil poprvé v roce 1852, kdy byl upraven v zákoně č. 117/1852, ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl se vznikem Československa převzat z úpravy Rakousko-Uherské a byl účinný až do roku 1950.¹⁷² Během komunistické éry v naší zemi byl tento institut z právního řádu vypuštěn, což neznamená, že nebyl využíván. DV byl využíván jako metoda kontroly vůči odpůrcům režimu.¹⁷³ Do našeho právního řádu byl trest DV znovu zaveden až s účinností zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, od 1. 1. 2010.

5.3 Hmotněprávní úprava trestu DV

5.3.1 Okruh TČ, za které lze trest DV uložit

Dle § 60 odst. 1 TZ, lze trest DV uložit v případě, že pachatel spáchal přečin. Problematicke přečinu jsem se již věnoval v podkapitole 4.4.1. u trestu OPP, proto bych v tomto bodě odkázal na danou podkapitolu a dále jen některé věci dovysvětlil. Na rozdíl od trestu OPP, je široké vymezení okruhu TČ, za něž lze trest DV uložit v pořádku, neboť se jedná o nejpřísnější alternativní trest, který by měl z podstaty věci být použit i na závažnější kriminalitu. Na druhou stranu lze pochybovat o účelnosti možnosti uložení trestu DV za nejzávažnější nedbalostní TČ.¹⁷⁴ De lege ferenda si proto myslím, že by měl zákonodárce přeci jen přesněji vymezit okruh TČ, za které je možno trest DV uložit např. stanovením možnosti ukládat tento trest pouze za přečiny s horní hranicí trestní sazby 5 let. V rámci zjišťování informací o trestu DV jsem podstoupil rozhovor s panem Mgr. Zatloukalem z PMS v Olomouci, který je vedoucím dané PMS a zároveň jediným pracovníkem zabývajícím se trestem DV. Během rozhovoru došlo i na téma okruhu TČ, za které lze DV uložit. Dle pana

¹⁶⁹ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace...*, s. 149-150.

¹⁷⁰ HOŘÁK, Jaromír. Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených. *Trestní právo*, 2005, č. 12, s. 8.

¹⁷¹ ŠČERBA, Filip. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 86.

¹⁷² KYSELA, Karel, VOLEVECKÝ, Petr. Trest domácího vězení. *Trestní právo*, 2011, č. 7-8, s. 4-5.

¹⁷³ ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. *Probace a mediace...*, s. 150.

¹⁷⁴ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 333.

Mgr. Zatloukala je tento okruh sice vymezen široce, ale v praxi dochází k uložení především za TČ jako je krádež, jiná majetková tres. činnost, maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání apod.

5.3.2 Podmínky uložení trestu DV

Kromě podmínky, že pachatel musí spáchat přečin, jsou v zákoně stanoveny i další podmínky. První z nich je uvedena v § 60 odst. 1 písm. a). Trest DV lze uložit, jestliže je to vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele postačující.¹⁷⁵ Povaha a závažnost je dále definována v § 39 odst. TZ. „*Povaha a závažnost TČ je určována zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem*“.¹⁷⁶ Z tohoto vyplývá, že uložení trestu DV může být vyloučeno např. tehdy, pokud byl čin spáchán na spolubydlicí osobě atd.¹⁷⁷

Dalším kritériem je osoba pachatele a její poměry. Uložení trestu DV klade velké nároky na výběr vhodného pachatele. Soud by se při své úvaze, zda daný pachatel je vhodným kandidátem pro uložení tohoto trestu, měl především zajímat o jeho dosavadní způsob života, jestli je zde možnost nápravy, jak se pachatel choval po spáchání TČ. Také je důležité zkoumat i osobní, rodinné a majetkové poměry.¹⁷⁸

Velice důležitým kritériem je, zda pachatel má zajištěné obydlí. Tento pojem je definován v § 133 TZ. Obydlím se rozumí dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející.¹⁷⁹ Pojem obydlí je pojmem značně širokým, proto se za obydlí považuje i ubytovna či studentská kolej. Příslušenstvím obydlí se myslí zahrada, dvůr či jiný prostor, který je součástí bydlení, z tohoto lze dovodit právo odsouzeného zdržovat se i v těchto prostorách.¹⁸⁰

Z důvodu „bezproblémového“ výkonu trestu je pro uložení trestu DV zapotřebí písemný slib pachatele, ve kterém pachatel slíbí, že se bude ve stanovenou dobu zdržovat na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne součinnost. Tato podmínka je stanovena v § 60 odst. 1 písm. b) a jedná se o podmínku, která musí být splněna obligatorně.¹⁸¹ Bez poskytnutí slibu nelze trest DV uložit. Dá se říci, že písemný slib plní dva hlavní cíle. Prvním z nich je

¹⁷⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷⁷ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 333-335.

¹⁷⁸ ŠÁMAL: *Trestní zákoník I...*, s. 821.

¹⁷⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹⁸⁰ ŠÁMALOVÁ, Milada. In ŠÁMAL, Pavel (ed). *Trestní zákoník: komentář I.*, § 1-139..., s. 1392-1393.

¹⁸¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

posílení resocializačního účinku trestu, tím, že pachatel dáním slibu souhlasí s uložením trestu a tím ho akceptuje. Za druhé dáním slibu pachatel slibuje poskytnutí součinnosti, která je nezbytná pro řádný výkon kontroly ze strany probačního úředníka.¹⁸²

Uložením trestu DV dochází ke kolizi s právem na ochranu nedotknutelnosti obydlí dle čl. 12 LZPS a s právem na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinné života dle čl. 10 odst. 2.¹⁸³ Tento problém je řešen právě poskytnutím slibu. Problém však není řešen komplexně a zákonodárce z nějakého důvodu zapomněl vyřešit střet trestu DV s právy osob žijících s pachatelem v jednom obydlí. Výkonem trestu a jeho kontrolu jsou zasaženy základní lidská práva spolubydlících, což je dle mého názoru nepřijatelné. Také zde vyvstává problém se součinností těchto osob při kontrole ze strany probačního úředníka, neboť spolubydlící nemají žádnou povinnost vpustit úředníka do obydlí a tudíž nemohou být nijak sankcionováni. Za toto nevpuštění nelze potrestat ani odsouzeného, a proto se zde dle mého názoru otevírá široký prostor pro zneužití trestu ze strany odsouzeného.¹⁸⁴ Proto si myslím, že de lege ferenda by mělo být zákonem stanovena podmínka písemného slibu ze strany osob spolubydlících s pachatelem v zájmu součinnosti a ochrany práv spolubydlících.

Dle pana Mgr. Zatloukala se tomuto problému snaží PMS předejít tím, že před uložením trestu dochází ke kontaktování osob spolubydlících, při kterém se zjišťuje ochota daných osob poskytnout součinnost. I přes toto opatření ze strany PMS si myslím, že je potřebné slib spolubydlících zakotvit v zákoně.

5.3.3 Výměra trestu DV

Trest DV lze uložit až na dvě léta dle §60 odst. 1 TZ.¹⁸⁵ Dolní hranice trestu není stanovena, ale vzhledem ke splnění účinku by dle mého názoru měl být trest vyměřen minimálně v řádu týdnů. Tato max. délka trestu je dle mého názoru i dle názoru odborníků zbytečně velká. Pan Mgr. Zatloukal se vyjádřil v tom smyslu, že max. výměra je nevykonatelná, neboť tak dlouhý trest DV je pro odsouzeného demoralizující, což vede k tendencím porušovat uložené podmínky trestu. Dle jeho názoru by měla být max. délka trestu 12 měsíců, s čímž koresponduje jeho praxe, kdy max. výměra trestu se pohybuje v rozmezí 6 až 8 měsíců. De lege ferenda bych proto změnil max. možnou dobu uložení trestu

¹⁸² ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 336.

¹⁸³ Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, jak vyplývá ze změny provedené ústavním zákonem č. 162/1998 Sb.

¹⁸⁴ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 337.

¹⁸⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

DV na max. 12 měsíců. Příklad by si mohl vzít zákonodárce ze zahraničí, kde je většinou možné trest DV uložit v řádech měsíců.¹⁸⁶

5.3.4 Obsah trestu DV

Obsah trestu DV je zakotven v § 60 odst. 3 TZ. Zde se stanoví, že odsouzený je povinen zdržovat se po dobu výkonu trestu v určeném obydlí nebo jeho části v soudem stanoveném časovém období. A to za předpokladu, že mu v tom nebrání důležité důvody, především výkon zaměstnání, poskytnutí zdravotních služeb u poskytovatele zdravotních služeb v důsledku jeho onemocnění nebo úrazu.¹⁸⁷ Časové období, ve kterém se má odsouzený zdržovat ve svém obydlí, stanoví soud. Ten stanoví období pro pracovní dny, dny pracovního klidu a pracovního volna a přitom přihlíží zejména k pracovní době odsouzeného, k času potřebnému k cestě do zaměstnání, k péči o nezletilé děti a k vyřizování nutných rodinných a osobních záležitostí. Dále může soud odsouzenému povolit navštěvování pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění, a to i ve dnech pracovního volna a klidu. Toto je stanoveno v § 60 odst. 4 TZ.¹⁸⁸

Časové období bylo před novelizací zákonem č. 330/2011 Sb. s účinností od 1. 12. 2011 stanoveno v § 60 odst. 3 zcela odlišně od dnešní úpravy. Zde stálo, že v případě, že soud nestanoví jinak, je odsouzený povinen v dnech pracovního volna a pracovního klidu zdržovat se ve svém obydlí po celý den a v ostatních dnech v době od 20:00 do 5:00 za předpokladu, že mu v tom nebrání důležité důvody. V dnešní době je toto ponecháno zcela v kompetenci soudu. Dle mého názoru je tomu tak správně, neboť soud je „donucen“ v každém případě zjišťovat relevantní informace o pachateli, o jeho časovém harmonogramu a jeho možnostech. Nemělo by tedy docházet k situacím, kdy si soud ulehčí práci tím, že místo, aby sám určil stanovenou dobu, raději se přidrží zákonem daného časového období. Tím dochází k větší individualizaci trestu a dle mého názoru k lepšímu splnění účelu trestu. Důvodová zpráva k tomuto říká, že ke změně došlo z důvodu přílišné návodnosti soudů.¹⁸⁹ Lze nalézt ale i názory zcela odlišné, dle kterých tímto dochází ke kolizi se zásadou zákonnosti, určitosti sankce a v některých případech ke kolizi se zásadou zákazu ukládání krutých a nepřiměřených sankcí. Jedná se např. o situaci, kdy je odsouzenému stanoveno časové období na 24 hodin. Z tohoto důvodu bych de lege ferenda stanovil zákonem minimální a maximální časové období, tak aby nemohlo docházet k jeho zneužívání buď ve prospěch odsouzeného, nebo v jeho neprospěch, které může vyústit až k možné kolizi se zásadou zákazu krutých a

¹⁸⁶ KRÁL, Vladimír. Domácí vězení – další alternativní trest? *Trestněprávní revue*, 2007, č. 8, s. 236.

¹⁸⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 330/2011 Sb.

nepřiměřených sankcí.¹⁹⁰

Povinnost zdržovat se v obydlí v daném časovém období lze porušit, ale jen v důsledku důležitých důvodů, které jsem vyjmenoval výše. Myslím si, že soud by měl tyto důležité důvody vždy podrobně přezkoumat a to z důvodu možného zneužívání odsouzeným a mělo by docházet k uznání důvodu jen v řádně odůvodněných případech a jen ojediněle.¹⁹¹

Problematickým bodem se mi jeví možnost soudu povolit odsouzenému návštěvy pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění i ve dnech pracovního klidu a pracovního volna. Zde si myslím, že dochází k diskriminaci ateistů, neboť ti takové právo nemají, a také si myslím, že je zde příliš široký prostor pro zneužití ze strany odsouzeného. De lege ferenda bych tedy navrhl zrušení této možnosti, nebo bych stanovil, že odsouzený musí navštěvovat kostel, jenž navštěvuje pravidelně, ideálně v co nejbližší vzdálenosti od domova, aby cesta na bohoslužbu či shromáždění poskytovala odsouzenému co nejmenší volnost a možnost prodloužení si času na „svobodě“. Dále by odsouzený musel skutečnost, že navštěvuje daný kostel, prokázat písemným a podepsaným prohlášením faráře, který má daný kostel na starost, aby nebylo pochyb o tom, že odsouzený kostel navštěvoval před uložením trestu. Tímto by také došlo k určité kontrole odsouzeného ze strany faráře a možná i dalších členů farnosti a také k možné snaze těchto osob o resocializaci odsouzeného.

Stejně jako u trestu OPP může soud dle § 60 odst. 5 TZ uložit pachateli na dobu výkonu trestu přiměřená omezení nebo povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 TZ. Touto problematikou jsem se již zabýval u trestu OPP, proto pro bližší vysvětlení odkazuji na podkapitolu 4.4.3.

5.3.5 Přeměna trestu DV

V případě, že odsouzený nesplní mu uložený trest včetně podmínek mu stanovených, může dojít k přeměně. Tato možnost je stanovena v § 61 TZ. Předně je nutné říct, že úprava DV v tomto doznala znatelné změny. Původní znění fungovalo na základě náhradního trestu. Soud při uložení trestu DV v rozsudku stanovil náhradní TOS až na dobu 1 roku, a to z důvodu možného zmaření výkonu trestu DV. V případě, že došlo k porušení podmínek trestu DV, došlo k nahrazení trestu DV TOS, a to v celé výměře, uložené odsuzujícím rozsudkem, tedy nepřihlíželo se k tomu, jakou část trestu DV odsouzený již vykonal. Max. možná výměra 1 roku byla považována za příliš mírnou.¹⁹² Tento stav změnila novela zákonem č. 330/2011 Sb., kterou došlo k vypuštění náhradního trestu a implementaci

¹⁹⁰ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 340-345.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 320.

¹⁹² ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 347-352.

přeměny trestu DV. V § 61 TZ je stanoveno, že k přeměně může dojít v případě, když v době od odsouzení do skončení výkonu trestu DV se pachatel vyhýbá nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky, jinak maří výkon trestu nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest.¹⁹³ V této úpravě bych viděl několik nedostatků. Za prvé mi není zřejmé, proč zákonodárce nedává možnost soudu trest DV ponechat v platnosti i přes porušení podmínek trestu, stejně jako je tomu u trestu OPP dle § 65 odst. 3 TZ. Osobně si myslím, že zakotvení této možnosti by více rozšířilo uplatnění trestu DV a k tomu by došlo i většímu naplnění účelu trestu. Myslím si, že cílem alternativních opatření je ponechat dané opatření v platnosti pokud je to možné. Tím, že tato možnost není v zákoně upravena, může mnohdy zbytečně docházet k přeměně trestu DV na TOS, což jistě není chtěným cílem tohoto trestu. Proto si myslím, že de lege ferenda by měl zákonodárce tuto možnost zakotvit i pro trest DV. Dále vidím nedostatek úpravy v chybějícím důvodu přeměny. Tímto důvodem, je vedení řádného života. Povinnost vést řádný život a následky spojené s porušením této povinnosti jsou u trestu OPP stanoveny v § 65 odst. 2 TZ.¹⁹⁴ Myslím si, že cílem trestněprávních sankcí obecně je donutit pachatele, aby vedl řádný život. V tomto případě tato povinnost a následky jejího porušení chybí a tím dle mého názoru dochází k porušení jednoho z účelů trestu DV. De lege ferenda bych proto navrhol, aby zákonodárce tuto podmínku zakotvil do stávajícího paragrafu.

Trest DV může být přeměněn i v době jeho výkonu. Pro výpočet TOS se použije stejný systém jako je tomu u trestu OPP, tedy každý byť i započatý den nevykonaného trestu DV se počítá jako jeden den odnětí svobody dle § 61 TZ.¹⁹⁵

5.4 Procesněprávní úprava trestu DV

5.4.1 Postup soudu před rozhodnutím o trestu DV

Trest DV lze uložit dvěma způsoby. Tedy jako u trestu OPP trestním příkazem a odsuzujícím rozsudkem. I u trestu DV lze uložit trest DV trestním příkazem za podmínky, že samosoudce si před rozhodnutím vyžádá zprávu probačního úředníka. Jedná se o zcela shodnou podmínku jako u trestu OPP. Zákonodárce tuto shodu vysvětluje dobrými zkušenostmi s aplikací předběžného šetření u trestu OPP.¹⁹⁶ Zákonodárce se inspiroval až tak, že zpráva probačního úředníka musí obsahovat také stanovisko obviněného k uložení trestu DV. Toto se mi zdá zcela nadbytečné, neboť trest DV nelze uložit bez písemného slibu

¹⁹³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ Tamtéž.

¹⁹⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb.

pachatele a tudíž nevidím důvod pro sepisování stanoviska obviněného. De lege ferenda bych tedy z §314e odst. 4 TŘ stanovisko obviněného vypustil.¹⁹⁷ Možnost vyžádat si zprávu probačního úředníka v případě „běžného“ TŘ je stejně jako u trestu OPP fakultativní. Proto bych i zde navrhl de lege ferenda obligatorní povinnost soudu vyžádat si zprávu probačního úředníka a to z důvodu pečlivějšího výběru vhodného pachatele a lepší možnosti posouzení všech rizik.

Od pana Mgr. Zatloukala jsem se dozvěděl, že předběžné šetření probíhá „dvoukolově“. Nejprve proběhne osobní rozhovor s obviněným, při kterém probační úředník zjišťuje vhodnost uložení trestu. Obviněný je dále dotázán na svůj postoj ke spáchanému TČ a na ochotu napravit vzniklé následky. Je zde zkoumána také trestní minulost obviněného. Také se zde pan Mgr. Zatloukal snaží eliminovat z výběru agresivní osoby, neboť to by znamenalo zvýšené ohrožení pracovníků PMS při kontrolách. V případě, že obviněný tímto „prvním“ kolem projde, následuje kolo „druhé“, které spočívá v osobní návštěvě obydlí obviněného. Zde probační úředník posuzuje, zda je možno v tomto místě vykonat trest. Probační úředník se pokouší zjistit poměry v rodině a při této příležitosti se pan Mgr. Zatloukal pokouší zjistit postoj spolubydlících k možnosti uložení trestu DV. Jeho cílem je přibližné zjištění skutečností, které budou svědčit o ochotě spolubydlících poskytnout součinnost jemu a jeho kolegyním během nenadálých kontrol. Výsledkem jeho práce je zpráva, která slouží jako podklad pro rozhodnutí samosoudce či soudu v případě, že je o to požádán.

5.4.2 Nařízení výkonu trestu DV

Poté co se stane rozhodnutí vykonatelné, vydá soud nařízení výkonu trestu. V tomto nařízení trest DV blíže specifikován, neboť právě zde je stanoveno místo výkonu trestu a také počátek výkonu trestu. Toto nařízení se dle § 334a TŘ zašle odsouzenému a příslušné PMS.¹⁹⁸ Soud stanoví počátek výkonu trestu tak, aby dal odsouzenému prostor pro obstarání svých záležitostí. Za dostatečnou dobu je považováno 14 dní.¹⁹⁹ Předseda senátu se při stanovení místa výkonu trestu musí řídit místem trvalého pobytu odsouzeného, nebo místem kde se odsouzený zdržuje a také jeho osobními a rodinnými poměry, také se přihlíží k jeho zaměstnání.²⁰⁰

¹⁹⁷ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

¹⁹⁸ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

¹⁹⁹ ŠČERBA: *Alternativní tresty...*, s. 353.

²⁰⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.

5.4.3 Kontrola výkonu trestu DV

Tato fáze je dle mého názoru v dnešní době nejzásadnější a také nejvíce problémová. Kontrola odsouzeného může dle § 334b TŘ probíhat dvěma způsoby, buď ve spolupráci PMS s provozovatelem elektronického kontrolního systému, nebo namátkovou kontrolou, kterou provádí pracovník PMS.²⁰¹ Je zcela jasné, že první možnost poskytuje větší možnosti dosažení klidného průběhu výkonu trestu a také představuje účinnější prostředek kontroly oproti možnosti druhé.

Bohužel v dnešní době je v ČR možné jen provádění namátkových kontrol, které měli sloužit jen přechodně do zavedení elektronického monitoringu. Na provádění kontrol na PMS v Olomouci se podílí všech 5 pracovníků, i když samotné připravování zpráv a jiné úkony má na starost pouze pan Mgr. Zatloukal. Kontrola odsouzených na PMS probíhá tím způsobem, že je stanoven harmonogram jednotlivých návštěv, které následně vykonávají pracovníci PMS, dle jejich zájmu a možností. Dle pana Mgr. Zatloukala připadá na jednoho odsouzeného k trestu DV 10 namátkových kontrol za měsíc. Dle mého názoru je tento počet zcela nedostačující, neboť odsouzený je po určité době schopen odhadnout, že PMS není schopna vykonávat návštěvy častěji a tudíž zde může a nejspíš také dochází k porušování podmínek trestu, aniž by o tom pracovníci PMS věděli. Dle odborníků dochází nejpravděpodobněji k porušení trestu 4 hodiny po provedení kontroly, neboť v tuto dobu si odsouzený může být jistý, že úředník je dostatečně daleko a nehrozí další namátková kontrola.²⁰² Tento nedostatek, ale nejde na vrub pracovníků PMS v Olomouci, ale jedná se o důsledek nízkého počtu zaměstnanců a mimo jiné je to důsledek stále odkládaného nákupu náramků pro kontrolu výkonu trestu. Se zavedením tohoto trestu do našeho právního řádu došlo ke zvýšení počtu pracovníků a k poskytnutí automobilů na jednotlivých PMS, ale nedlouho poté v důsledku finanční krize byl počet pracovníků znovu snížen a tudíž si PMS musí vystačit se stejným počtem zaměstnanců jako před zavedením trestu DV.²⁰³ Cílem namátkové kontroly je zjištění, zda se odsouzený nachází v určenou dobu v jemu určeném obydlí. Dále se zjišťují další okolnosti, které by mohli mít vliv na výkon trestu a také zda odsouzený dodržuje jemu uložené přiměřené povinnosti a omezení. Namátkové kontroly probíhají především v pozdních večerních hodinách a tudíž z tohoto důvodu, jsou vykonávány většinou dvěma pracovníky PMS.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² ŠTEFÁNIK, Ondrej. Domácí vězení v minulosti a současnosti. In *COFOLA 2010: the Conference Proceedings*. Brno: Masarykova Univerzita, 2010, s. 1367.

²⁰³ KREJČÍŘÍKOVÁ, Kateřina. Aktuální problematika trestu domácího vězení. In SEHNÁLEK, David (ed). *Dny Práva 2009*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 962.

Dle mého názoru, by bylo více než vhodné vypsát veřejnou zakázku na elektronický monitoring, která již proběhne a dojde k vybrání provozovatele. Bez náramků je totiž tento trest neúčinný a dalo by se říct zbytečný, neboť zatěžuje PMS, která poté není schopna stíhat ostatní práci a také dává velkou šanci odsouzeným využít nedostatků kontroly a tím mařit výkon trestu aniž by za to byl po právu potrestán. Objevují se i názory, že dnešní úprava DV může být důvodem spáchat TČ.²⁰⁴

Druhou možností kontroly je tzv. elektronický monitoring. Ten spočívá v neustálé kontrole odsouzeného díky elektronickému zařízení. Díky tomu dochází k mnohem lepší možnosti kontroly odsouzeného, která je účinná 24 hodin denně a také k menší vytíženosti probačních úředníků. V dnešní době lze rozlišovat dvě formy elektronického monitoringu. První je tzv. pasivní forma, která je založena na součinnosti odsouzeného. Při tomto způsobu je využit centrální počítač, který v nepravidelných intervalech navazuje telefonní kontakt s odsouzeným pomocí elektronického zařízení na jeho těle. Poté dojde počítačem k vyhodnocení, zda se kontrola zdařila či ne. Druhou formou je tzv. aktivní monitoring. Tento systém umožňuje odsouzeného kontrolovat nepřetržitě. Kontrola je založena na umístění elektronického zařízení na tělo odsouzeného. Jedná se většinou o náramek připevněný na kotník odsouzeného a dále je instalován přijímač do obydlí odsouzeného. Vysílač vydává signál, který je zaznamenáván přijímačem, tento signál se poté pomocí telefonní linky dostává až do centrálního počítače, kde dochází k jeho vyhodnocení. V případě, že nedojde k přijetí signálu je spuštěn alarm a dochází ke kontaktování probačního úředníka.²⁰⁵ Výhodou tohoto systému také je, že dle pana Mgr. Zatloukala nelze náramek z kotníku sundat, aniž by byl spuštěn alarm.

Dle mého názoru, je zarážející, že došlo k uzákonění trestu DV, aniž by byla před účinností zákona obstarána technická podpora. Přitom byl elektronický monitoring jako forma kontroly stanoven již v první právní úpravě, tedy nejedná se o zjištění nových informací. Myslím si, že odborníkům muselo být jasno ze zahraničních úprav a zkušeností, že trest DV bez elektronického monitoringu nemá šanci na úspěch. Trest DV vězení vstoupil v účinnost za ministryně Daniely Kovářové, která si představoval, že zavedení trestu DV bude probíhat ve třech fázích. O snaze zavést elektronický monitoring svědčí i vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu DV. První fází měly být pouhé namátkové kontroly za pomoci probačních úředníků. Poté měla následovat fáze dvě v roce

²⁰⁴ CIRBUSOVÁ, Martina. Sankcie podľa nového trestného zákoníku. In *COFOLA 2010: the Conference Proceedings*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 1027.

²⁰⁵ KRAHL, Matthias. Elektronicky hlídané domácí vězení. *Právní rozhledy*, 1998, č. 5, s. 230.

2011, která počítala se zavedením elektronického monitoringu a to za pomoci peněz z EU. V této fázi mělo dojít k doladění zákonné úpravy na základě praxe z evropských zemí. Třetí a konečná fáze byla naplánována na rok 2011 až 2013. V tomto období mělo dojít k celkovému propojení trestu DV a elektronického monitoringu.²⁰⁶ Vše nasvědčovalo tomu, že plánované fáze proběhnou v pořádku, neboť již v březnu 2010 došlo k vyhlášení veřejné zakázky na elektronický monitoring.²⁰⁷ Tuto zakázku však provázeli pochybnosti a proto došlo k šetření ze strany Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže, který vydal předběžné opatření, ve kterém zakázal zadavateli uzavřít smlouvu.²⁰⁸ V průběhu správního řízení došlo ale ke změně vlády a tím pádem i ministra spravedlnosti. Novým ministrem se stal Jiří Pospíšil, který veřejnou zakázku zrušil.²⁰⁹ Následně plánoval vyhlásit novou veřejnou zakázku, ale od tohoto úmyslu bylo upuštěno. Dle oficiálního vyjádření z důvodu finanční nerentability. Dle ministra by bylo zapotřebí 500 vězňů, přičemž ve výkonu trestu v tu dobu bylo jen 150 vězňů, aby se systém stal výhodným pro stát. S tímto odůvodněním a logikou nelze dle mého názoru souhlasit. Neboť hlavním důvodem tak malého počtu odsouzených k trestu DV je právě chybějící elektronický monitoring, který má zajišťovat správný a bezproblémový výkon trestu DV. Z finančních důvodů tedy došlo k umrtvení snahy o vypsání veřejné zakázky na elektronický monitoring.

K obnově došlo až v roce 2012, kdy ministerstvo spustilo pilotní program, který měl po dobu 4 měsíců vyzkoušet elektronický monitoring na dobrovolnících z řad odsouzených. Cílem projektu bylo ověření funkčnosti, zneužitelnosti a finanční náročnosti elektronického monitoringu. Výsledkem bylo zjištění, že systém by přinesl výrazné finanční úspory, neboť jeden den el. monitoringu by v dané době stál 165 Kč, přičemž jeden den TOS stál 1000 Kč. Byla také ověřena spolehlivost technologie a připravenost PMS na kontrolu DV.²¹⁰ V důsledku těchto výsledků, byla vypsána nová veřejná zakázka, která počítala s nákupem 2000 náramků. Tento tendr byl však také zrušen. Tentokrát z důvodu rozsáhlé amnestie v roce

²⁰⁶ MIŠŮR, Peter. Priority rezortu justice v legislativní oblasti: rekonstrukce trestního řádu, projekt eJustice a trest domácího vězení. *Právní rozhledy*. Příloha Legislativa, 2009, č. 23, s. I.

²⁰⁷ Kovářová: *Tendr na ostrahu domácích vězňů bude do deseti dnů* [online]. 28. 2. 2010 [cit. 17. 6. 2015]. Dostupné na < <http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/kovarova-tendr-na-ostrahu-domacich-veznu-bude-do-deseti-dnu>>.

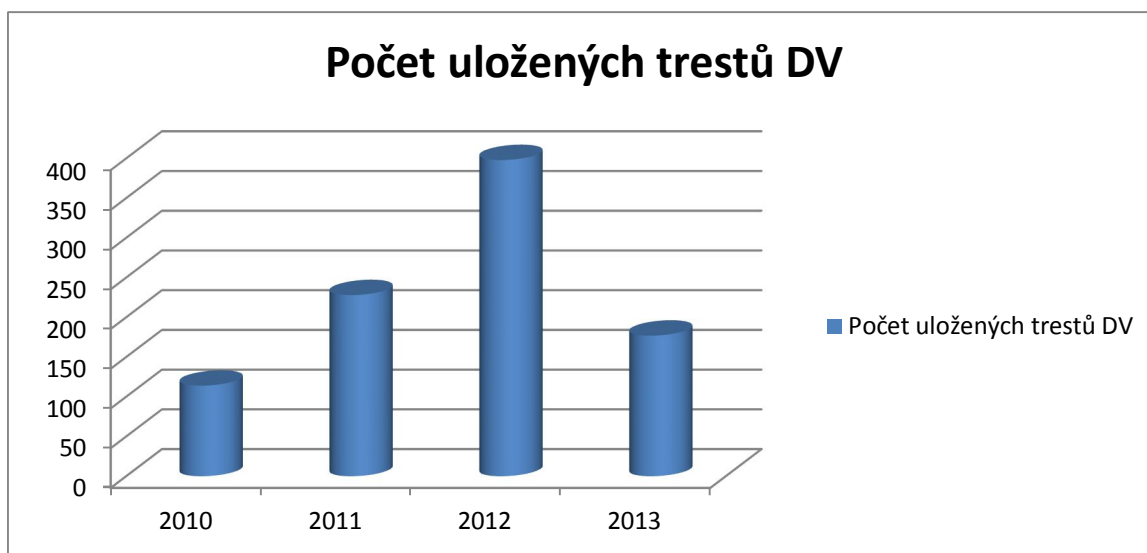
²⁰⁸ Rozhodnutí Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže ze dne 4. 6. 2010, č. j. ÚOHS-S161,163/2010/VZ-7990/2010/520/DŘÍ.

²⁰⁹ VÁLKOVÁ, Hana, WIRNITZER, Jan. *Pospíšil čistí ministerstvo: zrušil tendr na náramky, odvolal šéfa věznic* [online]. iDNES.cz, 29. července 2010 [cit. 17. 6. 2015]. Dostupné na < http://zpravy.idnes.cz/pospasil-cisti-ministerstvo-zrusil-tendr-na-naramky-odvolal-sefa-veznic-1ln-/domaci.aspx?c=A100729_121735_domaci_jw>.

²¹⁰ PMS. Pmscr.cz, [cit. 17. 6. 2015]. Dostupné na < https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_elektronicky_monitoring_odsouzenych.pdf>.

2013.²¹¹ Následně se počítalo s pronájmem 800 náramků. Tento tendr měl být vypsán do konce června 2013. Z důvodu pádu vlády však byl tendr znova odložen.²¹² Následně nová ministryně Helena Válková vypsala novou veřejnou zakázku v roce 2014, která byla ovšem znovu zrušena z důvodu nesrovnalostí a to v červnu 2014.²¹³ Nyní ministerstvo plánuje využití náramků rozšířit a to i v rámci útěkové vazby a také např. při propuštění z ústavní léčby.²¹⁴ A již po několikáté došlo k vypsání veřejné zakázky, tentokrát ze strany PMS.²¹⁵ Nezbývá než doufat, že tentokrát dojde k řádnému průběhu veřejné zakázky a trest DV bude moci být využíván v širším rozsahu.

5.5 Statistické údaje o trestu DV

Zdroj: Statistická ročenka kriminality Ministerstva spravedlnosti za roky 2010, 2011, 2012 a 2013²¹⁶

²¹¹ *Skromně, ale přece. Ministerstvo se vrací k hlídacím náramkům* [online]. ceskatelevize.cz, 14. 3. 2014 [cit. 17. 6. 2015] Dostupné na <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/266157-skromne-ale-prece-ministerstvo-se-vraci-k-hlidacim-naramkum/>>.

²¹² *Tendr na náramky pro vězně se kvůli vládní krizi opět odkládá* [online]. denik.cz, 1. 7. 2013 [cit. 17. 6. 2015]. Dostupné na <http://www.denik.cz/z_domova/tendr-na-naramky-pro-vezne-se-kvuli-vladni-krizi-opet-odklada-20130701.html>.

²¹³ *Válková zastavila kritizovaný tendr na elektronické náramky pro vězně* [online]. idnes.cz, 16. 6. 2014 [cit. 17. 6. 2015]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/namestek-stern-ministryne-valkova-a-naramky-f3p-domaci.aspx?c=A140616_154916_domaci_jw>.

²¹⁴ *Elektronické náramky nakonec budou. A nejen pro vězně* [online]. ceskatelevize.cz, 28. 12. 2014 [cit. 17. 6. 2015] Dostupné na <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/296528-elektronicke-naramky-nakonec-budou-a-nejen-pro-vezne/>>

²¹⁵ *Probační a mediální služba ohlásila veřejnou zakázku na elektronické náramky* [online]. ceska - justice.cz, 3. 1. 2015 [cit. 17. 6. 2015] Dostupné na <<http://www.ceska-justice.cz/2015/01/probacni-a-mediacni-sluzba-ohlasila-verejnou-zakazku-na-elektronicke-naramky/>>.

²¹⁶ JUSTICE ČR. justice.cz, [cit. 12. 6. 2015]. Dostupné na, <<http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>>.

Tentokrát si můžeme povšimnout, že trest DV je ukládán jen velmi zřídka. Toto je dle mého názoru jasným důkazem chybějícího elektronického monitoringu, s kterým souvisí neochota soudů ukládat tento trest. Vlivem chybějícího elektronického monitoringu, tak dochází k neúplnému využití daného institutu. Myslím si, že v případě vybrání poskytovatele služeb el. monitoringu dojde během krátké chvíle k rapidnímu nárůstu uložených trestů DV, který se bude pohybovat v řádech tisíců. Dle mého názoru bude toto zvýšení počtu uložených trestů DV prospěšné a to jak z finančního hlediska, tak z resocializačního hlediska. Bohužel si myslím, že samotné zavedení elektronického monitoringu nebude postačovat a bude nutné zvýšit počet vyškolených pracovníků na PMS, protože nárůst počtu ukládaných trestů sebou ponese zvýšení potřeby předběžného šetření a v případě stávajícího počtu pracovníků PMS dojde buď ke zhoršení kvality zpráv probačních úředníků, nebo ke zpomalení systému. Ani jeden z těchto výsledků není žádoucí, a proto si myslím, že by Ministerstvo spravedlnosti mělo vynaložit také peníze na získání nových pracovních sil pro PMS. Myslím si, že by se jednalo o dobrou investici do budoucna, neboť uložením trestu DV dochází k razantní úspoře financí v porovnání s náklady na výkon trestu odnětí svobody. A je nutné nezapomínat také na lepší resocializační účinky trestu DV.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se věnoval problematice trestu obecně prospěšných prací a trestu domácího vězení. V úvodu své práce jsem si stanovil za cíl v první řadě popisnou metodou přiblížit pojem trestu, účel trestu, koncept restorativní justice a vymezit alternativní opatření v našem právním řádu. Následně jsem si stanovil za cíl provést důkladný rozbor těchto trestů s tím, že se pokusím nalézt problematické body právní úpravy, výkonu a kontroly těchto trestů a pokusím se navrhnout možnou úpravu *de lege ferenda*. V rozboru mi měla dopomoci komparativní metoda s úpravami předcházejícími a v některých bodech i s úpravami zahraničními. U obou trestů jsem následně jejich rozbor doplnil statistickými údaji, které jsem se pokusil interpretovat. Nyní bych tedy v závěru své práce chtěl stručně a v souhrnu vyzdvihnout nejproblematictější body obou trestů a nastínit možné řešení.

Trest OPP je v našem právním řádu již mnoho let, i přesto však existují dle mého názoru značné nedostatky v právní úpravě. V první řadě bych vytkl právní úpravě trestu OPP dle mého názoru příliš široký okruh TČ, za které lze trest uložit. *De lege ferenda* bych tedy navrhl taxativní vymezení TČ, za které lze trest uložit, nebo stanovit, že trest lze ukládat za TČ s horní hranicí 3 let. Déle bych byl *de lege ferenda* pro stanovení, že odpovědnost za škody vzniklé při výkonu trestu během pracovní činnosti na sebe přebírá stát, neboť tím by se zvedl počet poskytovatelů a snížili náklady státu. Problematické se mi také jeví nezakotvení max. a min. délky denní pracovní doby a to z hlediska ochrany zdraví, majetku, ale také z hlediska splnění účelu trestu. *De lege ferenda* bych tedy navrhl stanovit tyto hranice za možného použití zákoníku práce. Za největší problém právní úpravy trestu OPP, ale považuji chybějící podmínku spočívající v kladném souhlasu pachatel s uložením trestu OPP. Myslím si, že kladný souhlas hraje důležitou roli při resocializaci pachatele a převzetí odpovědnosti. Proto bych *de lege ferenda* zakotvil požadavek kladného souhlasu pachatele s trestem podobně jako je tomu u trestu DV s tím, že by případné porušení podmínek znamenalo zostření přeměny trestu. Problematická je také přeměna trestu na trest jiný. Zde shledávám nedostatek v tom, že odsouzený může po zavržení důvodu přeměny i nadále odpracovat zbytek trestu. *De lege ferenda* bych tedy navrhl, aby k přepočtu došlo dle stavu neodpracovaných hodin v době skutečnosti, která je důvodem přeměny a ne dle počtu hodin v době rozhodování o přeměně. V procesněprávní rovině vidím nedostatek v tom, že soud si nemusí obligatorně vyžádat zprávu probačního úředníka v případě, že řízení probíhá „běžným“ způsobem. *De lege ferenda* bych tedy navrhl, obligatorní povinnost soudu si zprávu probačního úředníka vyžádat. Nedostatek právní úpravy shledávám na základě podnětu paní Musialkové také

v tom, že nařízení výkonu trestu vydává soud. Z důvodu rychlosti a lepšího výkonu trestu bych tedy de lege ferenda navrhl, aby nařízení výkonu trestu vydával probační úředník, který má daného odsouzeného na starosti. V neposlední řadě bych také souhlasil s navýšením počtu probačních úředníků z důvodu účinnější kontroly.

Naproti tomu trest DV je „novým“ trestem, který na svůj vývoj ještě čeká. Jedná se o trest, o kterém probíhají již delší dobu různé diskuze. Do toho trestu také odborníci, ale i širší veřejnost vkládá své naděje, jako do trestu, který má potenciál ušetřit nemalé veřejné prostředky a také lépe dopomoci resocializaci pachatelů. Stejně jako u trestu OPP bych i zde vytkl příliš široký okruh TČ za které lze trest DV uložit. Vzhledem k tomu, že se jedná o sankci „přísnější“ než je trest OPP a že tato sankce má postihovat závažnější trestní činnost, než trest OPP byl bych de lege ferenda pro možnost uložení tohoto trestu za přečiny s horní hranicí trestní sazby 5 let. Tedy o dva roky vyšší než u trestu OPP. Na rozdíl od trestu OPP při ukládání trestu DV je nutný písemný slib pachatele. Toto považuji za správné řešení, ale de lege ferenda bych ještě povinnost slibu rozšířil i na spolubydlící odsouzeného z důvodu lepší součinnosti a z důvodu ochrany jejich základních práv a svobod. Dále bych de lege ferenda snížil max. možnou výměru trestu z 2 let na 1 rok a to z důvodu toho, že takto dlouhá doba je příliš demoralizující pro odsouzeného a vede ke zvýšení rizika porušení podmínek trestu a mimo jiné takováto úprava je zcela běžná v jiných evropských státech, které mají s trestem DV více zkušeností. De lege ferenda bych také vypustil možnost soudu umožnit odsouzenému návštěvy bohoslužeb a jiných náboženských setkání ve dnech pracovního klidu a volna nebo bych doporučil ke striktnějšímu vymezení podmínek, tak jak jsem je stanovil ve své práci. K tomuto bych přistoupil z důvodu diskriminace ateistů a především z důvodu možného zneužití. Dále bych de lege ferenda zakotvil možnost soudu ponechat trest DV v platnosti i v případě, že odsouzený zavedl důvod k přeměně stejně jako je tomu u trestu OPP. Myslím si, že by tím došlo k lepšímu naplnění účelu trestu DV. Dále považuji za nedostatek chybějící důvod přeměny. Tímto důvodem je vedení řádného života. De lege ferenda bych tedy povinnost vést řádný život vyjmenoval v důvodech pro přeměnu trestu DV, neboť účelem trestů je, aby došlo k resocializaci odsouzeného a aby ten v průběhu trestu a po něm vedl řádný život. Nejzávažnější problém u trestu DV je dle mého názoru chybějící funkční elektronický monitoring. Bez tohoto systému je zcela nemožné, aby trest DV naplnil očekávání a své možnosti a spíše slouží jako přítěž pro PMS. Doporučil bych tedy, aby zákonodárce v co nejkratší době již vybral provozovatele systému. Díky tomu by došlo k značným finančním úsporám a konečně by trest DV mohl hrát důstojnou a plnohodnotnou roli v systému trestů. Funkční elektronický monitoring by mohl být dále také využíván pro

vazbu či jiné instituty trestního práva, tak jak o tom uvažuje Ministerstvo spravedlnosti.

I přes řadu nedostatků, na které jsem se snažil ve své práci poukázat, považuji oba tresty za dobrou alternativu k trestu odnětí svobody. Přeci jen je ale nutné konstatovat, že trest OPP je v dnešní době více připraven nahrazovat trest odnětí svobody a to především z důvodu chybějícího elektronického monitoringu, který neumožňuje využít celkový potenciál trestu DV. Myslím si, že poté co bude vybrán poskytovatel el. systému, který bude funkční dojde k velkému rozmachu toho trestu, který bude ku prospěchu společnosti.

Použitá literatura

Monografie, učebnice, komentované zákony

- 1) JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 4. vydání. Praha: Leges, 2014. 976 s.
- 2) JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* 4. vydání. Praha: Leges, 2013. 1301 s. 1216.
- 3) KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. 797 s.
- 4) LATA, Jan. *Účel a smysl trestu.* Praha: LexisNexis CZ, 2007. 114 s.
- 5) PŘESLIČKOVÁ, H., GAJDOŠ R., KRUTINA, M. *Obecně prospěšné práce a další instituty restorativní justice.* Praha: Český helsinský výbor, 2003. 72s.
- 6) SOLNAŘ, Vladimír a kol. *Systém českého trestního práva.* 1. vydání. Praha: Novatrix, 2009. 283 s.
- 7) SOTOLÁŘ, Alexander, PÚRY, František, ŠÁMAL, Pavel. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. 468 s.
- 8) ŠÁMAL, Pavel, PÚRY, František, RIZMAN, Stanislav. *Trestní zákon: komentář.* 2. vydání. C. H. Beck, 1995. 1118 s.
- 9) ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář I., § 1-139.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 1450 s.
- 10) ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.* 2. Vydání. Praha: Leges, 2014, s. 464
- 11) ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka, DOUBRAVOVÁ, Dagmar. *Probace a mediace – možnosti řešení trestných činů.* 1. vydání. Praha: Portál, 2010. 212 s.
- 12) VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 664.
- 13) VŮJTĚCH, Jan a kol. *Výzkum institutu obecně prospěšných prací.* Praha: IKSP, 1998. 155 s.
- 14) ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice.* Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. s. 48.

Odborné články, příspěvky ve sbornících

- 1) BARBOŘÍK, Michal. Trest obecně prospěšných prací - aktuální problémy a jejich řešení. *Trestní právo*, 2006, č. 5, s. 8.
- 2) BOLEDOVIČOVÁ, L. Trestněprávní alternativy v právních nástrojích OSN a Rady Evropy. In ŽATECKÁ, E., KOVÁČOVÁ, L. a kol. *COFOLA*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 316.
- 3) CIRBUSOVÁ, Martina. Sankcie podľa nového trestného zákoníku. In *COFOLA 2010: the Conference Proceedings*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 1027.
- 4) Hanák, V.: Sazba trestu obecně prospěšných prací a jeho přeměna v trest odnětí svobody, *Právní praxe*, 1998, č. 4, str. 235.
- 5) HÁKOVÁ, Lucie, KOTULAN, Petr, ROZUM, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 2005, č. 4, s. 9-11.
- 6) HOŘÁK, Jaromír. Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených. *Trestní právo*, 2005, č. 12, s. 8.
- 7) HOSTAŠ, Jan. Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Právní rozhledy*, 1999, č. 7, s. 426.
- 8) JELÍNEK, Jiří. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky souvisící. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 10, s. 19.
- 9) Jelínek, J.: Novelizace trestního zákona v roce 1995, *Bulletin advokacie*, 1995, č. 9, str. 10.
- 10) KARABEC, Zdeněk. Koncept restorativní justice. In KARABEC, Zdeněk (ed.). *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 5-18
- 11) KARABEC, Z. Nové možnosti pro trestní justici. *Kriminalistika*, 2003, roč. 36, č. 2, s. 91-95.
- 12) KOTULAN, Petr. K pojmu obecné prospěšnosti při ukládání trestu obecně prospěšných prací. *Právní praxe*, 1998, roč. XLVI, č. 4, s. 222.
- 13) KRAHL, Matthias. Elektronicky hlídané domácí vězení. *Právní rozhledy*, 1998, č. 5, s. 230-232.
- 14) KRÁL, Vladimír. Domácí vězení – další alternativní trest? *Trestněprávní revue*, 2007, č. 8, s. 236.
- 15) KREJČÍŘIKOVÁ, Kateřina. Aktuální problematika trestu domácího vězení. In SEHNÁLEK, David (ed). *Dny Práva 2009*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 962.
- 16) KYSELA, Karel, VOLEVECKÝ, Petr. Trest domácího vězení. *Trestní právo*, 2011, č. 7-8, s. 4-5.
- 17) MIŠŮR, Peter. Priority rezortu justice v legislativní oblasti: rekonstrukce trestního řádu, projekt eJustice a trest domácího vězení. *Právní rozhledy*. Příloha Legislativa, 2009, č. 23, s. I.
- 18) NAVRÁTILOVÁ, Jana. Trest domácího vězení. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 97.
- 19) POLMOVÁ, Olga. K jednomu z problémů výkonu trestu obecně prospěšných prací. *Trestněprávní revue*, 2008, č. 3, s. 80.
- 20) SUCHÝ, Oldřich, VÁLKOVÁ, Helena. Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání. *Právní rozhledy*, 1996, č. 4, s. 1-5.
- 21) ŠČERBA, Filip. Právní úprava nových alternativních trestů. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 86.
- 22) ŠTEFÁNIK, Ondrej. Domácí vězení v minulosti a současnosti. In *COFOLA 2010: the Conference Proceedings*. Brno: Masarykova Univerzita, 2010, s. 1367.

- 23) VÁLKOVÁ, H., ŠÁMAL, P., SOTOLÁŘ, A. Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže. In In KARABEC, Zdeněk (ed.). *Restorativní justice...*, s. 24-26.
- 24) VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A. Restorativní justice – trestní politika pro 21. století?. *Trestní právo*, 2000, roč. 5, č. 1, s. 5-10.
- 25) ZEZULOVÁ, J., KABÁTOVÁ, I. Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, 1997, č. 6, s. 12.
- 26) ŽATECKÁ, Eva. Poznatky z praxe probačních pracovníků (možné náměty de lege ferenda). *Trestněprávní revue*, 2007, č. 6, s. 181.

Právní předpisy

- 1) Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- 2) Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- 3) Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 52/2009 Sb. účinném ke dni 1. dubna 2009
- 4) Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- 5) Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
- 6) Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
- 7) Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů
- 8) Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích
- 9) Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů.
- 10) Vyhláška č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.
- 11) Vyhláška č. 143/1988 Sb., o Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.
- 12) Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- 13) Dokument OSN č. A/RES/40/33.
- 14) Dokument OSN č. A/RES/40/34
- 15) Dokument OSN č. E/2002/99, přijatý dne 24. července 2002.
- 16) Rezoluce Rady Evropy č. 76 (10).
- 17) Úmluva mezinárodní organizace práce o nucené nebo povinné práci.

Judikatura

- 1) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. března 1997, sp.zn. 2 Tzn 13/97.
- 2) Rozsudek NS ČR ze dne 28. Března 2001, sp.zn. 7 Tz 39/2001.
- 3) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. června 2001, sp. zn. 11 Tz 129/2001.
- 4) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. května 2007, sp. zn. 4 Tz 34/2007.
- 5) usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. července 2003, sp. zn. 4 Tz 112/2003.
- 6) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. února 2011, sp. zn. 4 Tz 76/2010.
- 7) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. dubna 2003, sp. zn. 4 Tz 16/2003.

Ostatní

- 1) Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- 2) Důvodová zpráva k zák. č. 330/2011, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- 3) Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- 4) *Elektronické náramky nakonec budou. A nejen pro vězně* [online]. ceskatelevize.cz, 28. 12. 2014 [cit. 17. 6. 2015] Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/296528-elektronicke-naramky-nakonec-budou-a-nejen-pro-vezne/>.
- 5) JUSTICE ČR. justice.cz, [cit. 12. 6. 2015]. Dostupné na, < <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>>.
- 6) *Kovářová: Tendr na ostrahu domácích vězňů bude do deseti dnů* [online]. 28. 2. 2010 [cit. 17. 6. 2015]. Dostupné na < <http://zpravy.e15.cz/domaci/politika/kovarova-tendr-na-ostrahu-domacich-veznu-bude-do-deseti-dnu>>.
- 7) KUCHTA, J. *Trest obecně prospěšných prací – přítomnost a budoucnost* [online]. 13. srpna 2009 [cit. 8. 6. 2015]. Dostupné na < <http://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kuchta.pdf> >.
- 8) NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. nsz.cz, [cit. 5. 6. 2015]. Dostupné na < <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/odklony-v-trestnim-izeni>>.

- 9) PMS. Pmscr.cz, [cit. 8. 6. 2015]. Dostupné na <<https://www.pmscr.cz/prehled-poskytovatelu-opp/?SID=806>>.
- 10) PMS. *Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu OPP*. pmscr.cz, 2003 [cit. 8. 6. 2015]. Dostupné na <https://www.pmscr.cz/download/OPP_metodika_bez_priloh.pdf>.
- 11) PMS. Pmscr.cz, [cit. 17. 6. 2015]. Dostupné na <https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_elektronicky_monitoring_odsouzenych.pdf>.
- 12) *Probační a mediální služba ohlásila veřejnou zakázku na elektronické náramky* [online]. ceska - justice.cz, 3. 1. 2015 [cit. 17. 6. 2015] Dostupné na <<http://www.ceska-justice.cz/2015/01/probacni-a-mediacni-sluzba-ohlasila-verejnou-zakazku-na-elektronicke-naramky/>>.
- 13) Rozhodnutí Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže ze dne 4. 6. 2010, č. j. ÚOHS-S161,163/2010/VZ-7990/2010/520/DŘÍ.
- 14) *Skromně, ale přece. Ministerstvo se vrací k hlídacím náramkům* [online]. ceskatelevize.cz, 14. 3. 2014 [cit. 17. 6. 2015] Dostupné na <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/266157-skromne-ale-prece-ministerstvo-se-vraci-k-hlidacim-naramkum/>>.
- 15) *Tendr na náramky pro vězně se kvůli vládní krizi opět odkládá* [online]. denik.cz, 1. 7. 2013 [cit. 17. 6. 2015]. Dostupné na <http://www.denik.cz/z_domova/tendr-na-naramky-pro-vezne-se-kvuli-vladni-krizi-opet-odklada-20130701.html>.
- 16) VÁLKOVÁ, Hana, WIRNITZER, Jan. *Pospíšil čistí ministerstvo: zrušil tendr na náramky, odvolal šéfa věznic* [online]. iDNES.cz, 29. července 2010 [cit. 17. 6. 2015]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/pospissil-cisti-ministerstvo-zrusil-tendr-na-naramky-odvolal-sefa-veznic-1ln-/domaci.aspx?c=A100729_121735_domaci_jw>.
- 17) *Válková zastavila kritizovaný tendr na elektronické náramky pro vězně* [online]. idnes.cz, 16. 6. 2014 [cit. 17. 6. 2015]. Dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/nametekstern-ministryne-valkova-a-naramky-f3p-/domaci.aspx?c=A140616_154916_domaci_jw>.
- 18) VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. vs-cr.cz, 29. 5. 2015 [cit. 5. 6. 2015]. Dostupné na, <<http://www.vs-cr.cz/generalni-reditelstvi-19/informacni-servis/rychla-fakta/>>.
- 19) VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR. vs-cr.cz, 30. 4. 2015 [cit. 8. 6. 2015]. Dostupné na, <http://www.vs-cr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Rocenska_2014.pdf>.

20) *Zkušenosti ze zahraničí* [online]. portal.justice.cz, 26. 02. 2010 [cit. 15. 6. 2011].

Dostupné na

<<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=5272&d=310185>>.

Shrnutí

Ve své diplomové práci rozebírám dva alternativní tresty. Prvním je trest obecně prospěšných prací a druhým je trest domácího vězení. Svou práci dělím do pěti kapitol. V první kapitole se zabírám problematikou trestu a účelem trestu. Ve druhé kapitole rozebírám koncept restorativní justice. V kapitole číslo tři se zabírám alternativními opatřeními a systematickou těchto opatření v českém právním řádu. V posledních dvou kapitolách podrobně rozebírám hmotněprávní a procesněprávní úpravu těchto trestů. Dnešní právní úpravu srovnávám s právními úpravami předešlými a také v některých bodech s úpravami zahraničními. U jednotlivých trestů vyjmenovávám jednotlivé problematické body. Dále se pokouším navrhnout možné řešení *de lege ferenda* v návaznosti na jednotlivé problematické body. Ve své práci se také detailně zabírám kontrolou těchto trestů. Potřebné informace jsem získal od pracovníků PMS v Olomouci. Kapitoly věnované jednotlivým alternativním trestům jsou zakončeny statistickými údaji a následnou interpretací těchto údajů.

Summary

In my dissertation I analyze two alternative punishments. The first one is a sentence of community service and the other one is a house arrest. The work is divided into five chapters. In the first chapter I discuss the issue of a punishment and its purpose. In the second chapter, I scrutinize the concept of restorative justice. The third chapter is focused on alternative measures and the systematics of these measures in the Czech legal order. In the last two chapters I analyze in detail the substantive and procedural legal aspects of such punishments. I compare the recent legislation with the previous ones, and, at some points, with foreign legislations. For every individual punishment I describe problematic issues. Further, I am also trying to suggest possible solutions *de lege ferenda* in connection with particular issues. The thesis is also concerned with the checking of the punishments. To get the needed information I used information obtained from the PMS staff in Olomouc. The chapters devoted to individual alternative punishments are completed with statistical data and subsequent interpretation of these data.

Seznam klíčových slov

alternativní opatření, alternativní trest, obecně prospěšné práce, domácí vězení, elektronický monitoring, přečin, přeměna trestu, restorativní justice, trest, účel trestu

List of key words

alternative measures, alternative punishment, community service, house arrest, electronic monitoring, misdemeanor, change of punishment, restorative justice, punishment, purpose of punishment

Přílohy

Příloha č. 1

Stanovisko obviněného k uložení trestu OPP

Rokycany

sp. zn.
sp. zn.

Okresní soud Rokycany
OSZ v Rokycanech

Svazu bojovníků za svobodu 68
337 01 Rokycany
371709352
mandresova@pms.justice.cz

V Rokycanech dne 28.1.2011

Stanovisko obviněného k uložení trestu obecně prospěšných prací (§ 64 trestního zákoníku)

Jméno a příjmení:

Nar.:

Č. OP:

Bytem:

Dnešního dne jsem byl probačním asistentem poučen o trestu obecně prospěšných prací (viz příloha) a o svém právu vyjádřit se, zda mi má být trest obecně prospěšných prací uložen.

Prohlašuji, že mé stanovisko k případnému uložení trestu obecně prospěšných prací ve smyslu § 64 trestního zákoníku je **kladné**¹.

Dále prohlašuji, že k dnešnímu dni mi nejsou známa žádná zdravotní omezení, která by mi bránila ve výkonu trestu obecně prospěšných prací². Pokud mi tento trest bude rozhodnutím soudu uložen, budu jej řádně vykonávat dle dohodnutého časového harmonogramu.

podpis

¹ V odůvodnění uvede obviněný důvody bránící ve výkonu OPP (např. zdravotní důvody, pracovní důvody apod.), záporné stanovisko nemusí být ale obligatorně odůvodněno, pracovník však s tímto tématem pracuje v rámci vyhodnocení rizik

² V případě existence zdravotních omezení je nutné jejich doložení lékařskou zprávou, a to i při negativním stanovisku obviněného.

Příloha č. 2

Zpráva k uložení trestu OPP

Svazu bojovníků za svobodu 68
337 01 Rokycany
371709352
mandresova@pms.justice.cz

Rokycany

sp. zn.
sp. zn.

Okresní soud v Rokycanech
Okresní státní zastupitelství v Rokycanech

Zpráva k uložení trestu OPP - doporučující

Obviněný:

Jméno a příjmení:

Datum narození:

Bydliště:

Trestní stíhání ve věci: § 274 odst. 1 tr. zákoníku

Podnět k činnosti:

Od: policie
Datum převzetí případu střediskem: 19.01.2011

Přehled učiněných kroků:

19.1.2011 – převzato

20.1.2011 – kl. tel. kontaktován, domluvena konzultace na PMS

28.1.2011 – konzultace s obviněným

Postoj obviněného k trestné činnosti a k řešení jejích následků:

Klient se na středisko PMS Rokycany dostavil dle domluveného termínu, vyjádřil souhlas ke spolupráci s PMS a k vyjádření se k uložení trestu obecně prospěšných prací. Obviněný se k věci z části doznal. Uvedl, že to byla mimořádná situace, kdy požil alkohol v tak velké míře. Na alkoholu ani jiných návykových látkách není závislý, nemá problém s užíváním těchto látek. Klient je v současné době nejspíše v dobré situaci. Uvedl, že v současné době nejsou žádné překážky pro uložení trestu OPP a k tomuto dal kladné stanovisko.

Stanovisko pracovníka PMS: Uložení trestu obecně prospěšných prací doporučuji.

Odůvodnění: Vzhledem k shora uvedenému doporučuji uložení trestu OPP. U klienta nejsou žádné překážky k uložení tohoto trestu.

Zprávu vypracoval/a: **Mgr. Markéta ANDRESOVÁ**
Datum: 31.1.2011

PROBAČNÍ A MEDIÁČNÍ SLUŽBA ČR
Středisko Rokycany
Svazu bojovníků za svobodu 68, 337 01 Rokycany
Česká republika

Přílohy: Stanovisko obviněného k uložení trestu OPP
Poučení o výkonu trestu OPP

Způsob seznámení se zprávou: 31.1.2011 zasláno poštou

Rokycany

Svazu bojovníků za svobodu 68
337 01 Rokycany
371709352
mandresova@pms.justice.cz

Sp. zn. S. M. 211/2015-101

POUČENÍ O VÝKONU TRESTU OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ

Klient/ka (obviněný/á, odsouzený/á) _____

Datum narození: _____

Trest obecně prospěšných prací spočívá v povinnosti vykonat obecně prospěšné práce (dále OPP) osobně a bezplatně ve svém volném čase nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu (§ 65 odst. 1 trestního zákoníku).

V rámci výkonu trestu OPP jste podle § 65 trestního zákoníku a § 336 trestního řádu povinen/na:

- dostavit se do 14ti dnů od oznámení rozhodnutí soudu o druhu a místě výkonu OPP na středisko Probační a mediační služby v obvodu okresního soudu, kde má být trest OPP vykonán, za účelem projednání podmínek výkonu trestu OPP,
- dostavit se v den stanovený probačním úředníkem/asistentem na obecní úřad nebo instituci, kde budete OPP vykonávat, za účelem nástupu výkonu trestu (*uzavření dohody o realizaci výkonu trestu OPP a harmonogramu výkonu trestu OPP*),
- vykonávat obecně OPP osobně a bezplatně, v souladu s dohodou uzavřenou s poskytovatelem OPP a podle stanoveného harmonogramu výkonu trestu OPP,
- vykonat OPP v souladu s uzavřenou dohodou s poskytovatelem OPP, nejpozději však do jednoho roku ode dne, kdy byl výkon tohoto trestu nařízen,
- informovat probačního úředníka/asistenta o všech okolnostech, které by Vám bránily OPP vykonávat (*nemoc, služební cesta, úraz apod.*) a tyto probačnímu úředníkovi/asistentovi doložit,
- plnit, pokud byly soudem stanoveny, přiměřené povinnosti a omezení,
- během výkonu trestu OPP spolupracovat s probačním úředníkem/asistentem (*dostavovat se na sjednané konzultace za účelem zajištění výkonu trestu OPP: výběru vhodného poskytovatele prací, stanovení data nástupu k výkonu OPP, doložení závažných důvodů bránících ve výkonu trestu OPP, kontroly plnění soudem uložených přiměřených povinností, přiměřených omezení*),
- přebírat poštu na adrese, kterou jste probačnímu úředníkovi/asistentovi sdělil/a, v případě změny bydliště ihned nahlásit probačnímu úředníkovi/asistentovi novou adresu, informovat probačního úředníka/asistenta o zřízení/zrušení datové schránky,
- vést řádný život, tj. dodržovat právní řád, plnit si své povinnosti vůči státu a společnosti, (*např. vyživovací povinnost*), nezneužívat svých práv, nenarušovat občanské soužití, nedopouštět se přestupků, jiných deliktů a trestných činů.

Jestliže v době od odsouzení do skončení výkonu trestu OPP nepovedete řádný život, budete se vyhýbat nástupu trestu, bez závažného důvodu porušíte sjednané podmínky výkonu trestu OPP, budete jinak mařit výkon tohoto trestu a nebo zaviněně nebudete ve stanovené době (*určené dohodou s poskytovatelem OPP*) vykonávat uložený trest, může soud přeměnit, a to i během doby stanovené pro jeho výkon, trest OPP nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody, přičemž každá i jen započatí jedna hodina nevykonaného trestu OPP se počítá za jeden den odnětí svobody (§ 65, odst. 2 trestního zákoníku).

Poučení o výkonu trestu OPP- 2. Strana

Probační úředník/asistent je v rámci zajištění výkonu trestu OPP (§ 335 až § 340b trestního řádu) oprávněn:

- kontrolovat výkon trestu OPP (ve spolupráci s poskytovatelem OPP),
- kontrolovat, zda odsouzený vede řádný život a plní přiměřená omezení, přiměřené povinnosti uložené soudem a to v případě potřeby i ve spolupráci s Policií ČR (např. ověření informací, jež o sobě a o své situaci odsouzený sdělí probačnímu úředníkovi/asistentovi) a také provádět úkony směřující k tomu, aby odsouzený vedl/a řádný život,
- v souladu se zákonem o PMS č. 257/2000 Sb. a se zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů opatřovat si v rámci kontroly výkonu trestu potřebné informace o odsouzeném a jeho aktuální životní situaci a to nejen od něj, ale i z jiných zdrojů (např. od orgánů státní správy a samosprávy, orgánů činných v trestním řízení a jiných institucí) a to zejména tehdy, pokud požadované informace sám odsouzený nedoloží,
- sdělovat soudu rozhodné skutečnosti týkající se trestu OPP včetně skutečnosti, že odsouzený neplní stanovené povinnosti, nebo bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu OPP, zaviněné nevykonává ve stanovené době uložený trest nebo jinak maří výkon tohoto trestu (§ 337 trestního řádu). Tyto okolnosti sdělují soudu prostřednictvím probačního úředníka/asistenta také obce či instituce, u kterých se vykonávají (nebo mají vykonat) uložené OPP,
- podat návrh na přeměnu trestu OPP na trest odnětí svobody (§ 337, § 340b, odst. 1 trestního řádu), popř. (dle § 65, odst. 3 trestního zákoníku) návrh na stanovení dohledu, uložení dosud neuložených přiměřených povinností a omezení, nebo některého z výchovných opatření (je-li odsouzený ve věku blízkém věku mladistvých),
- kontaktovat poškozeného, nabídnout mu základní právní poradenství a pomoc v činnostech směřujících k náhradě škody způsobené trestným činem (nabídnout mediaci, zprostředkovat jednání s odsouzeným apod.)
- informovat soud o způsobu náhrady škody poškozenému (zda škoda byla či nebyla uhrazena, zda byla uzavřena dohoda o její náhradě apod.)
- vykonávat poradenskou a výchovnou činnost spojenou s poskytováním potřebné pomoci.

Další informace o trestu OPP:

- do doby výkonu trestu OPP se nezapočítává doba, po kterou odsouzený nemohl OPP vykonávat pro zdravotní nebo zákonné překážky, nebo byl ve vazbě nebo vykonával trest odnětí svobody (§ 65 odst. 1 trestního zákoníku),
- výjimečně může soud vzhledem k okolnostem případu a osobě obviněného ponechat trest OPP v platnosti nebo prodloužit dobu výkonu tohoto trestu až o 6 měsíců, i když odsouzený zavedl příčiny k přeměně trestu a stanovit nad ním dohled, uložit mu dosud neuložená přiměřená omezení či povinnosti, popř. výchovná opatření, jde-li o pachatele věkově blízkého věku mladistvých (§ 65, odst. 3 trestního zákoníku),
- o odkladu, přerušení a upuštění od výkonu trestu rozhoduje předseda senátu (§§ 339 – 340a) trestního řádu) a to pouze ze zákonem vymezených důvodů: o odkladu a přerušení výkonu trestu OPP z důvodu přechodného zhoršení zdravotního stavu, u těhotné ženy a matky novorozeného dítěte, z jiných důležitých důvodů a z důvodu výkonu vojenské činné služby a o upuštění od výkonu trestu pouze z důvodu změny zdravotního stavu dlouhodobě bránícího výkonu OPP.
- na pachatele, kterému byl uložen trest OPP, se hledí, jakoby nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo o výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno (§ 65, odst. 4 trestního zákoníku).

V Rokycanech dne 28.1.2011

.....

 klient

 Mgr. Markéta ANDRESOVÁ
 probační asistent